T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN

Yüksek Lisans

Hazırlayan
Meltem BAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Çanakkale – 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14./11./2019

Melten BAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Meltem BAŞ'a ait İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN adlı çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üyeler	**İmza**
Prof. Dr. Tevhit AYENGİN (Danışman)	
Doç. Dr. Nimetullah Akın	
Doç. Dr. Murat SERDAR	

Tez No : 10313081
Tez Savunma Tarihi : 14.11.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

27/12/2019

ÖZET

İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN

Çağımızın İslam anlayışındaki en büyük problemlerinden biri de İslam dinine kadın üzerinden yapılan algıdır. Her mezhebin itikâdî ve fıkhî alanlarda kadına yönelik farklı kabulleri olmasına rağmen bu görmezden gelinmiş ve İslam dini kadın konusunda eleştirilere maruz kalmıştır. Hala daha devam ettiğini gördüğümüz bu eleştiriler, genellikle sosyal hayatla ve dinî anlayışla ilgili olmuştur. Tezin yazılma sebebini oluşturan ve İslam dinine atfedilen kadın konusundaki yanlış uygulamalar, tarihte ortaya çıkmış bazı İslam mezhepleri içerisinde araştırılırken, diğer dinlerde kadının konumu ile ilgili uygulamaları da araştırma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Yaptığımız çalışmada tarihi süreçte kadın konusuna değinilmiş, kadının sosyal, kültürel ve dini hayatta ne konumda olduğu araştırılmış ve günümüze kadar gelen mezhebi uygulamalarla hangi şekle bürünmüş olduğu, kaynaklarından yararlanarak irdelenmiştir.

"İslam Mezheplerinde Kadın" konulu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde İslami açıdan kadının yaratılışı konusunun nasıl ele alındığını ve bu konuda diğer dinlerin uygulamalarının İslamiyet üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. Mezheplerde kadın olgusunu incelemeden önce farklı dinlerde ve toplumlarda kadının konumu ile ilgili araştırmalar yapılmış ve bulunan ayrıntılarla birinci bölüm oluşturulmuştur. Buradaki amaç farklı inanışlarda ve toplumlarda kadına ortak bir bakış açısının olup olmadığını görmek ve neticelerinde kadın konusuyla ilgili uygulamaları irdelemektir.

İkinci bölümde ise mezheplerin kadın konusunda ki görüşleri araştırılmış, uygulamalar hakkında bilgi verilmiş ve bir araya toplanmaya çalışılmıştır.

Bu tezde kadına bakışın kadının tarih ve İslam Mezhepleri merkezli kadın anlayışı, sosyal hayattaki ve dinî ritüellerdeki konumu ve tarihi süreç içerisinde sürüklenen, İslam'dan sonra da devam eden değişim süreci, kendi kaynaklarından hareketle objektiflik ilkesi doğrultusunda değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: İslam'da kadın, İslam mezheplerinde kadın, mezheplerde kadın, İslam'da kadının yeri

ABSTRACT

WOMAN IN ISLAMIC SECTS

One of the biggest problems of our age in the understanding of Islam is the perception made on women through the Islamic religion. Although each sect has different acceptances for women in the religious and jurisprudential fields, this has been ignored and the Islamic religion has been criticized about women. These criticisms, which we still see going on, have generally been related to social life and religious understanding. While the misconceptions about women, which constitute the reason for writing the thesis and attributed to the Islamic religion, have been investigated in some Islamic sects that have emerged in history, the necessity of investigating the practices related to the position of women in other religions has also emerged.

In our study, the issue of women in the historical process was discussed, the position of women in social, cultural and religious life was investigated and the way it has been transformed with the practices of the sect has been examined by utilizing its sources.

The thesis Kadın Women in Islamic Sects ”consists of two chapters. In the first part, we will examine how the issue of the creation of women from an Islamic perspective is discussed and the effects of the practices of other religions on Islam. Before examining the phenomenon of women in sects, researches were conducted on the position of women in different religions and societies and the first section was created with the details found. The aim is to see whether there is a common point of view of women in different beliefs and societies and to examine the practices related to women in the end.

In the second part, the opinions of the sects about women were investigated, information was given about the practices and it was tried to gather together.

In this thesis, the perspective of women on women's understanding of women centered on history and Islamic Sects, its position in social life and religious rituals and the process of change that has been dragged through Islam in the historical process will be evaluated in line with the principle of objectivity.

Key Words: Women in Islam, women in Islam sects, women in sects, women’s position in Islam.

ÖNSÖZ

Mezhepler, tarih boyunca insanların hayatlarına ve dini yaşayışlarına yön vermiş yorumlardır. Her konuda insanların sorularına cevap vermeye çalışan bu yorumlar itikadî, fıkhi ve ahlaki konularda Hz. Peygamber'in uygulamalarından yola çıkılarak ortaya çıkmıştır.

Kadın konusu İslam dininde önemli bir yere sahip olmuş, gerek olumlu gerek olumsuz yorumlarla mezheplerce tartışılmıştır. Kadın konusunu problemli hale getiren olgunun, ilahi dinler olduğu ve bu dinlerin içerisinde ise İslam'ın kadını ikincil statüde gördüğü, hatta kadını ezdiği söylenmiş ve bu husus birçok çalışmaya da konu olmuştur. Söylenilenlerin aksine, kadın İslam dininin özünde daima yüceltilmiş ve ait olduğu yeri ve değeri gördüğü de söylenmiştir.

Kadın, varoluş serüveninde erkek ile birlikte belli görevlere muhatap olmuş ancak tarih süreci içerisinde dinlerin ve öğretilerin farklı getirileri ile bahse konu olmuştur. İslam dini kadın ile ilgili yaşanan bazı sıkıntılara cevap olmuş, uygulamaları ile kadını bu sıkıntılardan kurtarmıştır. İslam'ın farklı coğrafyalara yayılması, çeşitli kültürlerle karşılaşması ve Mezheplerin tarih sahnesine çıkması ile birlikte bahsi geçen konu tekrar sıkıntılı bir hâl almıştır. Bu çerçevede *kadın* konusuna mezhepler ışığında bakacak ve İslam dinine yapıldığı söylenen haksızlığa değinmeye çalışacağız.

Öncelikle tez yazım aşamasında, yardımını esirgemeyen, benimle birlikte bu süreci sabırla tamamlayan danışman hocam Prof. Dr. TEVHİT AYENGİN'e gönülden teşekkür ederim. Her konuda maddi, manevi her zaman yanımda olan ailemi özellikle zikretmek istiyorum: Okumama destek olan sevgili babacığım Orhan DEMİRHAN ve sabrı bana öğreten sevgili anneciğim Emine DEMİRHAN, bu serüvene başladığımda henüz hayatımda olmayan kızım Rabia Yade BAŞ, ve son olarak kendimi geliştirmem ve kendime güvenmemi sağlayan çok sevgili eşim Selçuk BAŞ'a her şey için çok teşekkür ederim.

Meltem BAŞ

Çanakkale-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KADINA TARİHSEL BİR BAKIŞ

1.1.Yaratılan İlk Kadın: Hz. Havva **3**

1.1.1.Lilith Efsanesi ve Hz. Havva **8**

1.2.İslam Öncesi Kültürlerde Kadın **10**

1.2.1.Fars Toplumunda Kadın **10**

1.2.2.Yunan Toplumunda Kadın **11**

1.2.3.Roma Toplumunda Kadın **13**

1.2.3.1.Ortaçağ'da Tartışılan Konu : Kadın İnsan Mı? ***14***

1.3. Hristiyanlıkta Kadın ve Hz. Meryem **16**

1.4.Cahiliyye Devrinde Kadın **17**

1.5. Kadının Yeniden Doğuşu : İslam **22**

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN ALGISI

2.1. Hariciler'de Kadın **26**

2.2. Şia'da Kadın **28**

2.2.1.Rafizilikte Kadın 31

2.2.2.İsmaililik'te Kadın 32

2.2.3. Nusayrilikte Kadın 33

2.2.4. Bahâîlik'te Kadın 35

2.2.5. Dürzilikte Kadın 38

2.3. Ehl-İ Sünnet'te Kadın 40

2.3.1.Fıkıhta Kadın – Erkek Hususunda Bazı Tartışmalı Konular 43

2.3.1.1.Mehir 43

2.3.1.2.Boşanma ve Kadını dövme 45

2.3.1.3.Miras 47

2.3.1.4.Şahitlik 48

2.4. Bazı Mezheplerde Kadınların Nübüvveti 50

2.5. Ahlaki Ekollerde Kadın 51

2.5.1. Alevilik-Bektaşilik'te Kadın 51

2.5.2. Tasavvuf'ta Kadın 54

2.6. Bazı mezhepler Arasında Tartışılan Müslüman Kadın Şahsiyetler 56

2.6.1. Hz. Fatıma'nın Konumu 56

2.6.2. Hz. Aişe'nin Konumu 59

SONUÇ 63

KAYNAKÇA 65

KISALTMALAR

BKZ	: Bakınız
ÇEV	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ED	: Editör
İ.A	: İslami Araştırmalar
NŞR	: Neşreden
S	: Sayfa
TAH	: Tahlil
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TER	: Tercüme
YAY	: Yayınları

GİRİŞ

Her ne kadar çalışmamızın konusu *İslam mezheplerinde kadın* olsa da genel olarak "kadın" kavramının tarihsel arka planından ve diğer dinlerdeki yerlerinden kısaca bahsetmek kanaatimizce yerinde olacaktır. Çünkü mezhepler İslam dininde sonradan ortaya çıkmış yapılar olması hasebiyle geçmiş dinlerin etkisi olabileceği gibi tarihsel kalıntıları da içinde barındırabileceği muhtemeldir.

İnsanların dini inançlarını; yaşam biçimleri, yaşadıkları coğrafya, o coğrafyaya ait kültürleri, gelenekleri ve adetleri etkilemiştir. Bu bilgi sosyolojik olarak olduğu kadar mezhepler tarihi açısından da önemli ve gerekli bir bilgidir. Dünyada daha mutlu ve huzurlu bir hayat vadeden dinler, yayıldıkları coğrafyalarda insanların yaşam biçimlerine göre uygulamalarda farklılıklar göstermiştir. Bu da dinlerin uygulanma aşamasında insan ürünü olan yorumları yani mezhepleri beraberinde getirmesine yol açmıştır. Bazı mezhepler bu uygulama farklılıklarını beslemiş hatta bazen dinin aslının önüne geçmiştir.

Bu çalışma, *İslam dininde kadının yeri* başlıklı konuya mezheplerin getirmiş olduğu uygulama farklılıklarını ve sebep olduğu bazı kökleşmiş inançları incelemek üzere yapılmıştır. Kadın yaratılmış iki cinsten bir tanesiyken, eski çağlarda kadının toplumdaki durumunu inceleyerek çalışmamızın birinci bölümünü oluşturmuş bulunmaktayız. Günümüzde de büyük bir kitle tarafından konuşulan hatta tartışılan bu konunun İslam dinine de ona inanlara da zarar vermekte olduğu bilinmektedir. Kadını ötekileştiren ve ikincil sınıf insan konumuna düşürenin dinler olduğu savunulmakta ve bu sav bütün dinleri töhmet altında bırakmakla birlikte en büyük zararın İslam dinine verildiği görülmektedir. Kadına biçilen değersizleştirme politikasının faturasını İslam dinine kesmenin ne kadar zararlı boyutlara ulaştığına şahit olunmaktadır. Bütün bu yaşananlar *İslam dininin kadına bakışını* mezhepler tarihi açısından inceleme ihtiyacını doğurmuştur. İslam dini her çağda *yumuşak karın* olarak tabir edilen *kadın* konusunda hırpalanmak istenmiştir. Bu sebepledir ki konuya bir de mezhepler açısından bakmak elzemdir.

İslam'dan önceki dünya coğrafyası incelendiğinde çağdaşı olan kültürlerin çoğunda kadının öncelikle insan olarak değerinin olmadığını gözler önüne sermektedir. Cins olarak erkeğin üstünlüğü kabul edilirken, insan olarak bile kabul edilmeyen kadının şeytan olarak tanımlandığı toplumların var olduğu bir gerçektir. İslam'ın doğduğu Arap coğrafyası ise

cahiliye olarak adlandırılan dönemde benzer uygulamalarla kadını değersizleştirmiş toplumsal sınıftan bile saymamıştır. Çalışmamızın *cahiliye toplumunda kadın* bölümünde bu mevzuya da değinilmiştir. İslam'ın gelmesinden sonraki dönem yani Hz. Peygamber döneminde kadının değerinin yükseldiği söylenirken aslında kadının yerinin ve statüsünün olması gereken düzeye geldiği kastedilmektedir. İnsan olarak iki cinsin birbirinden hiçbir farkının olmadığını söyleyen yaratıcıya göre kadın aslında neyse o konuma gelmiştir. Hz. Peygamber dönemindeki kadına baktığımızda ayetler ve hadisler ışığında kadının da erkek gibi yaratıcıya karşı sorumlulukları olan bir kul olduğunu ve insani haklarının verilmesi gerektiğini söyleyen bir din görmekteyiz. Uygulamalarda sahabe hanımları, peygamber hanımları ve kızlarına bakıldığında durum daha iyi anlaşılmaktadır. Hz. Peygamberin vefatından sonraki dönemlerde halifeler döneminin sonlarına doğru tarih sahnesine mezheplerin teşkil süreci başlamış ve kadının konumunun cahiliye dönemi kadar olmasa da aşağı çekildiği görülmüştür. Toplumdan soyutlanan kadını artık sosyal hayatta görememekle beraber bazı mezhep uygulamalarında dini vazifelerden bile soyutlandığı görülmüştür.

Tezimizin amacı bu farklılıkların ve bazı mezheplerin (batıni mezhepler de denilmektedir) sebep olduğu dejenerasyonu göstermek ve İslam dinini uğradığı bu haksız saldırıdan en azından bu alanda kurtarmaktır.

Bu çalışmada çoğu konu ayetler ve hadisler ışığında incelenmiş, farklı dinlerin ve bazı mezheplerin kutsal olarak kabul ettiği kitaplardan faydalanılmıştır. Örnek kabilinde vermiş olduğumuz ayetler için Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali'nden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADINA TARİHSEL BİR BAKIŞ

1.1.Yaratılan İlk Kadın: Hz. Havva

Asırlar boyu bir problem haline getirilmiş olan kadın konusunu anlamak için yaratılan ilk kadına, yani Hz. Havva'ya vakıf olmamız, onu bilmemiz, onun yaratılış mahiyetini anlamamız gerekir.

Evrenin yaratılışının bütün incelikleri, dini metinlerde beyan edilmediği gibi insanın yaratılışı da ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir.[1] Amine Vedud'un ifadesine göre ise dair diğer meselelerde olduğu gibi yaratılışla ilgili ayrıntılar da beşeri dil ve kavrayışın ötesindedir.[2] Dolayısıyla kadının yaratılışının bütün ayrıntıları da zikredilmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de yaratılış konusu insanın yaratılışının süreç içerisinde olduğu şekinde zikredilmektedir.[3] Bu görüşlerin temel sebebi ise, genel olarak insanın topraktan ve nevilerinden yaratıldığını anlatan ayetler varken, Hz. Adem'in ve Hz. Havva'nın biyolojik yaratılışlarının belli bir sıra halinde ifade edilmemiş olmasıdır.[4] Ancak Mâturîdî, Kur'an bütünlüğü içerisinde bu biyolojik sıralamayı her bir aşama arasında mantıksal bütünlük kurarak şu şekilde ifade etmiştir: *Turâb-tînhame-i mesnûn ve salsâl.*[5]

Yaratılışa dair bu mevzular, asırlar boyu dini tartışmalara konu olmuştur. Özellikle kadının yaratılışı konusundaki görüşler ve tartışmalar günümüzde de hala devam edegelmekte olduğundan kadının var oluş serüveninin doğru anlaşılıp tahlil edilmesi son derece önemlidir.

---

[1] Züleyha Birinci, *"Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme,* Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, s. 152.

[2] Amine Vedud Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 42.

[3] M. Sait Kavşut, *"Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları - Te'vîlat Ekseninde Bir Değerlendirme-"* e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: VII, Nisan 2012, s. 289.

[4] Kavşut, *a.g.e.,* s.291.

[5] Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te'vîlatu'l-Kur'ân*, (thk. H. İbrahim Kaçar), Mizan Yayınevi, İstanbul 2006, VIII, 24-25.

Öncelikle farklı dinlerdeki insan tasavvuru tespit edilirken, o dinin kadına bakışının belirlenmesi ve kadına bakış ortaya konurken de kadının yaratılışı konusundaki beyanların da dikkate alınması gerekmektedir.

"İslâm'da kadının konumu" ve "kadına verilen değer" gibi konular kadının yaratılışı ile irtibatlandırılmakta, bu nedenle yaratılış hakkında beyan edilen fikirler, yapılan yorumlar ve açıklamalar son derece önemli hale gelmektedir. Özellikle İslâm'da kadının ikincil statüde olduğunu benimseyenler, ilk kadının yaratılışından hareketle bu görüşlerini temellendirmeye çalışmaktadırlar. İsrailiyat kaynaklı metinler ve tartışmalı hadislerle yorumlanan bazı ayetler bu bölümde incelenecektir.

İlk kadın olarak adlandırılan Havva'nın yaratılışı, tefsirlerde çoğunlukla en-Nisâ Sûresinin birinci ayetinde şöyle açıklanmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir." Mealini verdiğimiz bu ayet doğrultusunda ilk kadın Hz. Havva'nın yaratılışıyla ilgili görüşleri, ana hatlarıyla üç grupta toplamak mümkündür:

1- *Havva Adem'in Kaburga Kemiğinden Yaratılmıştır*

"…Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan…" kısmının tefsirinde müfessirlerin yaptığı yorumlara göre, ilk kadın Havva, Adem'den ve daha da ayrıntısıyla onun kaburga kemiğinden yaratılmıştır.[6] İsrailiyat kaynaklı olduğu savunulan bu görüşü kaynaklar incelendiğinde aralarında Taberî (ö. 310/922), Kurtûbî (ö. 671/1272) gibi

[6] Züleyha Birinci, *"Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, s. 152.

isimlerin bulunduğu müfessirlerin ve klasik ulemanın çoğunluğunun benimsediği görülmektedir. Bu alimlere göre en-Nisâ Sûresinin ilk ayetinde yer alan "*nefs-i vâhide*" ile Adem, "*zevcehâ*" ile de Havva kastedilmekte olup, Havva da Âdem'in kaburgasından yaratılmıştır. Bu görüşü savunanların, Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratıldığına dair delilleri "kaburga hadisi"[7] olarak bilinen rivayettir.[8] Rivayetin hem "Kütüb-i tis'a'da" hem de diğer kaynaklarda geçen versiyonları, bazı İslam alimlerinin kabulüne mazhar olmuş, bu doğrultuda yorumlar yapılmış ve görüşler beyan edilmiştir. Ancak kaburga rivayetinin İsrailiyât kaynaklı bu versiyonları[9] bir tarafa, Kütüb-i tis'a'da geçen yaratma veya benzer versiyonlarının bile delil olarak kabul edilemeyeceği de söylenmektedir.[10] Rivayetin Kütüb-i tis'a'da içerik olarak benzetme ve yaratma olarak iki ayrı grup şeklinde geçtiği görülmektedir.[11] Benzetme ifadelerinin yer aldığı hadiste[12] kadın kaburga kemiğine benzetilmiş, yaratma ifadesi kullanılan rivayetlerde[13] ise kaburga kemiğinden yaratıldığı nakledilmiştir.[14] Cemal Ağırman'a göre hadisin her iki versiyonu da senedi açısından reddedilir değildir.[15] İki versiyon da İslâmda kadının hassas, kırılmaya meyilli ve dikkatli davranılması gereken değerli bir varlık olduğu sonucu çıkarılabilir. Ayrıca İslam dinini acımasızca eleştirmek adına -ki bunun en çok kadın konusunda yapıldığı görülür- İlhan Arsel'in *"İslâm'da kadın aklen, dinen ve ruhen son derece kötü bir yaratılışa sahip kılınmıştır, onu iyi hale getirmek imkânsızdır, bundan dolayı yapılması gereken şey onu olduğu gibi bırakmak ve bu şekilde ondan*

---

[7] *"Kadınlara hayır tavsiye ediniz. Çünkü kadın, eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri en tepesidir. Onu düzeltmeye çalışırsan kırarsın; olduğu gibi bırakırsan eğriliği devam eder. Kadınlara iyi davranın*." (Buhârî, *Nikâh*,80-81; *Enbiyâ*, 1, "Sahîhu'l-Buhârî", İstanbul 1413/1992.)

[8] Taberî, *Câmiu'l-beyân*, VI, s.s., 339-342; Kurtubî, *el-Câmî'li ahkâmi'l-Kur'ân*, V, s. 2.

[9] Taberî, a.g.e., VI, s. 341.

[10] Züleyha Birinci, *"Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, s. 154.

[11] Cemal Ağırman, Kadının Yaratılışı/İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 127.

[12] *"Kadın bir kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın."(Müslim, Reda 64; Nesai, Nikah 15; Ahmed b. Hanbel, II/168)*

13 "Kadınlara hayırhah olun, zira kadın bir eyeği kemiğinden yaratılmıştır. Eyeği kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadınlara hayırhah olun." (Buharî, Nikâh 79, Enbiya 1, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Radâ 65, (1468); Tirmizî, Talâk 12, (1188).)

[14] Ağırman, a.g.e., s. 258-259.

[15] Ağırman, a.g.e., s. 127.

yararlanmaktır"[16] şeklindeki ifadesi ile ilgili rivayetleri yok saymak ve hadislerin amacının dışında anlaşılmasına sebep olmak çabasında olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ifadeler ile Allah'ın yaratıcı vasfıyla istediği varlığı istediği maddeden yaratma gücünün olduğu da yok sayılmak istenmekte olduğunu düşündürmektedir.

2- *Kadın ve Erkek Aynı Cinsten Yaratılmıştır*

Kadının yaratılışına dair öne sürülen diğer bir İslami görüş ise, kadının erkekle aynı cinsten -*nefs*- veya kadının da erkeğin de aynı insanlık "*öz"*ünden yaratılması şeklinde ifade edilen görüştür. Bu ifadelerden hareketle ulaştığımız kaynaklarda; kadının yaratılışı konusunu, kadının erkekle aynı cinsten yaratıldığı görüşüyle açıklayanlardan biri olan Ebû Müslim el-İsfehânî (ö. 322/934), en-Nisâ Sûresi'nin 1. Âyetinde yer alan "ve halaka minhâ zevcehâ" yı "eşini onun cinsinden yarattı" şeklinde açıklamış,[17] dolayısıyla "minhâ"ya "cins" manası vermiştir. Müslim'in bu görüşlerine Kur'an'da ki bazı ayetleri[18] delil gösterdiği[19] bilgilerine ulaştık. Fahreddin Razi de ayete benzer anlam vererek, her şeye gücü yeten Allah'ın, Hz. Adem'i topraktan yaratmaya kadir olduğu gibi Hz. Havva'yı da topraktan yaratmaya gücünün yeteceğini, bu durumda kaburga kemiğinden yaratmanın anlamını kaybedeceğini ifade etmiştir,[20] diye ayeti bir de bu şekilde yorumlamıştır.

Amine Vedud, Süleyman Ateş, Bayraktar Bayraklı, Hidayet Ş. Tuksal gibi isimler de kaburgadan yaratılma görüşüne katılmamış ve *nefs* kelimesini insanların ortak kökeni şeklinde ifade etmişlerdir.[21] Ateş'e göre ayetteki *nefsten* kasıt Adem değil, insanın aslı olan ilk canlıdır ve bu ayetten, insanı yaratmak üzere oluşturulan bir tür canlının, kendi istikametinde tekâmül edip, bundan sonra birçok erkeğin ve kadının yaratıldığı

---

[16] İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, Kaynak Yayınları, Turan Dursun ve Aydınlanma Dizisi, İstanbul 2014, s. 151.

[17] Fahreddin Razi, *Mefatihu'l-ğayb*, Beyrut, 1990, IX, s. 131.

[18] "Allah sizin için kendi nefsinizden eşler var etti...." (en-Nahl 16/72); "Andolsun Allah, müminlere kendi içlerinden ...bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur..." (Âl-i İmrân 3/164); "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir..." (et-Tevbe 9/128).

[19] Züleyha Birinci, *"Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, s. 155. *(bk.Râzî, Mefatihu'l-ğayb, Beyrut, 1990, IX, 131.)*

[20] Fahreddin Razi, *Mefatihu'l-ğayb*, Beyrut, 1990, IX, s. 161.

[21] Amine Vedud Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s.48

anlaşılabilir.[22] Evrimci bir görüşü yansıtıyor gibi görünen bu ifadelere de yer vermeyi uygun gördük.

Çağdaş tefsircilerden olan Bayraklı'ya göre Allah ayette Havva'yı ve hatta insanlığı Adem'den değil tek bir *nefsten* yaratmıştır.[23] Hemen hemen aynı görüşte olan Tuksal'a göre de *"nefs"* kelimesi, insan soyunun biyolojik özü olan bir "canlı öz" şeklinde kabul edildiğinde, bu canlı öz erkek ve dişi olarak şekillenmekte, bir tek özden (*nefsten*) eşi de yaratılarak bir çift canlı öz yaratılmış olmaktadır. Yani bu canlı öz, insan olma süreci tamamlanmış sadece bir erkek kişi değil, erkek olma potansiyelini de dişi olma potansiyelini de içinde barındıran, temel bir insanlık potansiyelidir.[24] Bakıldığında *nefs* kelimesi Kur'an'da insan dışında başka herhangi bir varlığa atfen kullanılmamıştır. Kur'an'da *nefs'in* bütün insanların ortak kökenine işaret ettiği vurgulanmış, ayrıca insanoğlunun yaratılış süreci herhangi bir cinsiyet terimiyle de ifade edilmemiştir. *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefsten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."*[25]

Kadın ve erkeğin aynı cinsten yaratıldığına dair bu görüşlerin her biri de görüş sahibinin ayetten çıkardığı anlamların birer ifadesidir.

3- İnsan Nefs-i Vahide'den Yaratılmıştır

Üçüncü görüş olarak değerlendirebileceğimiz bir başka ifade ise, *nefs* kelimesine Kur'an'da bir çok ayette geçen "*nefs-i vahide*" kelimesi ışığında bakılmasıdır. Züleyha Birinci'ye göre, *nefs* kelimesine ne "kaburga" ne de "erkek ve dişi olmaksızın tek bir canlı öz" anlamı verilmelidir. Bunların dışında, *nefs* kelimesine ayetler ışığında bakıldığında, kastedilenin bütün insanlığın "Adem'den yaratıldığı" görüşünün ağır bastığı ifade edilmektedir. Ancak burada; Adem'e cinsiyetçi bir yaklaşımla, yani erkek olarak değil

[22] Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1997, II, s.s. 189-191.
[23] Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, İstanbul, 2005, V, s.s. 19-24.
[24] Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara, 2006, s. 69.
[25] En-Nisâ Sûresi, 4/1.

bütün insanlığın atası gözüyle bakılması, önemle dikkate alınması gereken bir konudur.[26] Bu görüşe benzer olarak, *nefs'i* "erkek de dişi de olmayan bir canlı öz" ifadesinde geçen "öz" kelimesini "toprak" olarak ifade eden yoruma da yer vermeyi uygun görüyoruz. Ayette geçen "nefs" kelimesine "*cins_cevher_madde*" gibi anlamlar yüklenmesiyle bu kelimeden insanın yaratıldığı "*toprak*" anlamının çıkması kuvvetle muhtemel olup, bu görüşte olan birçok müfessir olduğu görülmektedir.[27] Sadık Kılıç "kadının asla bir kaburga kemiğine indirgenecek ikincil ve önemsiz bir fenomen olmadığını" ifade ederek *nefs-i vahide* kelimesini, "hem erkeğin hem de kadının kendisinden yaratılmış olduğu, erkek ve kadın cinslerinin ortak kaynağını, insanlık hakikatini bir ruh olarak ihtiva eden ilk fıtri ve kök malzeme" olarak açıklamıştır.[28] Çalışmamızda yer verdiğimiz bu savunmaların sebebinin, kadının İslam dininde ikinci sınıf varlık olarak görüldüğü iddialarına cevap verme gerekliliğinden kaynaklandığını düşünüyoruz.

1.1.1.Lilith Efsanesi ve Hz. Havva

Yahudilikte inanılan bir efsaneye göre Hz. Havva'dan önce, Hz. Âdem ile aynı anda topraktan yaratılmış bir kadın daha vardır. Adına Lilith dedikleri bu kadın, Hz. Âdem ile eşit olarak yaratıldığı için ondan aşağı bir konumda olmak istememiş, Hz. Âdem ile tartışmış ve Tanrı'nın söylenmemesi gereken ismini söyleyerek cennetten uçup gitmiştir. Hz. Âdem bu durumu Tanrı'ya bildirmiş Tanrı'da üç meleğini Lilith'i geri getirmesi için görevlendirmiştir. Ancak Lilith İblis ile birlikte olmuş ve çocuklar doğurmuştur. Şayet geri dönmezse çocuklarının öleceğini söyleyen meleklere ise, bundan sonra insanlar arasında her yeni doğan çocuğu kendisinin öldüreceğini söylemiştir. Tanrı, geri gelmeyen Lilith'in yerine daha fazla üzülmemesi için Âdem'e kaburga kemiğinden Hz. Havva'yı yaratmıştır. Tanrı'nın kadını bu defa kaburga kemiğinden yaratmasının sebebi ise kadının erkeğin otoritesinin altında kalmasını istemesidir.[29]

---

[26] Züleyha Birinci, *"Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, s.s. 158-159.

[27] Rauf Pehlivan, *Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*, Gonca Yayınevi, İstanbul 1993, s. 371-372.

[28] Sadık Kılıç, *Kadın Erkeğin Kaburga Kemiğine İndirgenecek İkincil Bir Fenomen Değildir!... ,* Ekev Akademi Dergisi Yıl: 10 Sayı: 27 (Bahar 2006), s. 12.

[29] Asife Ünal, *Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, s. 107. (Bkz: Mark Wayne Biggs, *The Case for Lilith*, Samson Books (2010).)

Bütün bunların dışında, yaratılan ilk kadın olan Hz. Havva'nın ilk günahın müsebbibi olarak görülmesi de dinler açısından kadını günahkâr, aşağılık ve ikinci sınıf bir varlık olarak kenara itilmeye maruz bırakmıştır. Bu hadise Tevrat'ın Yaratılış (Tekvin) 3. Bölümünde şu şekilde anlatılmaktadır:

> *"Rab Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, 'Tanrı gerçekten, 'Bahçedeki ağaçların hiçbirini yemeyin dedi mi? ' diye sordu. Kadın, 'Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz' diye yanıtladı. 'Ama Tanrı bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi. Yılan 'kesinlikle ölmezsiniz' dedi. 'Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız.' Kadın ağacın güzel meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. " … " Rab Tanrı kadına, ' Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim' dedi, 'Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, Seni o yönetecek."*

Görüldüğü gibi Hz. Adem'i kandıranın Hz. Havva olduğuna dair yorumlar Kur'an kaynaklı değil Tevrat kaynaklıdır. Esasen bu yorumların Kur'an'la bağdaşan hiçbir tarafı yoktur. İşlenen bu ilk günah Kur'an'ı Kerim'de şöyle anlatılır: *" Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rab'leri onlara, " Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" diye seslendi."*[30] Ayette ikil olarak "fedellâhüma" ifadesi kullanılmıştır. Yani Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın bu günahı birlikte işledikleri vurgulanmıştır. Bir başka ayette şu şekilde ifade edilmiştir: *"Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı"*[31] Ayetlerden de anlaşılacağı üzere Kur'an'a göre Âdem'i kandıran Havva değil, her ikisini de kandıran şeytandır. Erkek ve kadın kendilerine eşit itibar verilmiş ve eşit potansiyelle donatılmış insan türünün iki kategorisidir.

---

[30] Arâf Sûresi, 22. Ayet.
[31] Tâ-Hâ Sûresi, 121. Ayet.

1.2.İslam Öncesi Kültürlerde Kadın

Her toplumun insana verdiği değer, bilhassa kadına verdiği değer birbirinden farklı olmuş, fakat benzerlikleri de göz ardı edilmemiştir. Eski çağlarda, hemen bütün toplumlarda kadının hiçbir hak ve değere sahip olmadığı yaygın bir görüştür.[32] Pek tabi ki kadının değer gördüğü toplumlar da olmasına rağmen amacımızın dışına çıkmamak adına ayrıca bir başlık altında bu konu değerlendirilmemiştir. Kadına bakışın toplumların kültürleri, sosyal hayatları, dini inanışları çerçevesinde olduğu göz önünde bulundurularak konu değerlendirilmiştir.

1.2.1.Fars Toplumunda Kadın

Ataerkil kültür yapısına sahip olan Fars toplumunda çok eşlilik ve cariyelik durumunun mevcut olduğu görülmektedir. Köle ve hizmetçileriyle cinsel birlikteliklerde bulunabilen erkek, kan bağı nikaha mani olmadığı için kendi kızı veya kız kardeşiyle evlenebilmektedir. Genel olarak teşvik edilen evlilik şeklinin bu olduğu görülmektedir.[33] Kaynaklara göre bu durumun asıl sebebi mirasın bölünmemesi isteğiydi.[34] Fars toplumunda boşanma mevcuttur, ancak nasıl ve ne şekilde olduğu hakkında net bilgilere ulaşılamamıştır. Erkek ikinci bir kadınla evlenmek istediğinde, ilk karısına bir miktar para vererek, evine geri dönebileceğini söyleyebilmekte, ancak kadının bu gibi bir talebi olamamakta ve hatta zina olarak sayılarak ölüm cezası verilmektedir.[35]

Fars toplumunda kadının herhangi bir olaya şahitliğinin kabul edilmediği, kadının kocasına mutlak itaate mecbur tutulduğu, en önemli ve asli görevinin hiçbir işe karışmadan sadece çocuk doğurmak ve bakımını yapmak olduğu da ulaşılan bilgiler arasındadır.[36]

---

[32] Salih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın*, İslami Araştırmalar, Cilt:10, Sayı:4,1997, s. 250

[33] Rauf Pehlivan, *Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*, Gonca Yayınevi, İstanbul 1993, s. 9.

[34] Ahmet Gündüz, *Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi*, Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD,(International Journal of Social Science) Sayı 5, Ekim,2012, s.134.

[35]Massoume Price , *Women's lives in ancient Persia* ,
http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.iranchamber.com/history/articles/women_in_ancient_persia.php

[36]Massoume Price , *Women's lives in ancient Persia*,
http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.iranchamber.com/history/articles/women_in_ancient_persia.php

Ahmet Gündüz'ün ifade ettiği gibi, Fars edebi metinlerinde, kadına ahlaki olarak iyi bir şekilde yaklaşılmadığı, ayrıca kadınların da ahlaki bir çöküntü içinde oldukları görülmektedir. Firdevsi'nin eseri olan Şehname'de geçen bir anektoda göre, eserin kadın kahramanlarından biri olan Sübade, üvey oğlu Siyavuş'a çirkin tekliflerde bulunur ve onunla beraber olabilmek için adeta yalvarır. Bir başka anektodda ise, evli bir kadın olan Tehmine'nin Rüstem'e, kendisini gayrimeşru olarak teslim edebilmek için yaptığı yalvarışlar bu ahlaki çöküntüye örnek olarak gösterilmektedir.[37]

1.2.2.Yunan Toplumunda Kadın

Eski Yunanistan'da toplumun hürler, metikler*[38] ve köleler olarak üç sınıfa ayrıldığı görülmekte olup, ayrıca sosyal görev ve sorumluluklara sahip olmak için de; soy durumuna, inanılan dine, cinsiyete, önemli bir mevkide akrabaya sahip olmaya da bakılmaktadır.[39] Toplumda bir erkeğe edilebilecek en büyük küfür ise ona "kadın" demektir.[40]

Kız çocukları ilk eğitimlerini evde annelerinin yanında yaptıkları görülmektedir.[41] Sparta'da kız çocuklar da erkek çocuklarla birlikte okullarda eğitim görmekte olup, eğitim konusunda Sparta'nın Atina'dan daha ileri durumda olduğu anlaşılmaktadır.[42] Kadınların okur-yazar olmaları alışılmış bir durum değilken, bazı istisnalar dışında, kadınların genelde eğitim düzeyleri yeterli olmamaktadır.[43] Kadınların görevleri arasında örgü örme, kumaş dokuma, yemek pişirme, köleleri yönetme ve ev işlerini idare etme becerisi kazanmaları bulunmaktadır.[44] Kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğu, kocanın karısını dövebildiği gibi başka birisine de armağan edebildiği bu toplumda, kadın evlenmeden önce hayatını devam ettireceği erkeğin seçiminde söz sahibi olamamaktadır[45] Yunanlılarda aile servetinin aile dışına gitmemesi için kuzenler arasında

---

[37] Gündüz, a.g.e., s.134.
[38] *Ticaretle uğraşan sınıf.
[39] Ayşe Gül Akalın, *Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 33, 2003, s.25.
[40] Salih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın*, İslami Araştırmalar, Cilt:10, Sayı:4,1997,s. 251.
[41] Gündüz, a.g.e., s.135.
[42] Akalın, *a.g.e.,* s.27.
[43] Gündüz, a.g.e., s.135.
[44]Gündüz, a.g.e., s.137.
[45] Fatmagül Berktay, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayıncılık, Nisan 2014, s.147.

akraba evlilikleri yaygın olarak görülmektedir.[46] Kız çocuklarının mirastan herhangi bir pay alması söz konusu değilken, tüm miras erkek çocuklara kalmakta, üç ya da daha fazla erkek çocuğu olan kadınlara ise özel ayrıcalıklar tanınmaktadır.[47]

Eski Yunan'da kadın her türlü kötülüğün başı sayıldığı için evliliğe çok da önem verilmemekte, bir erkeğin denginin yine bir başka erkek olması gerektiği fikirlerine dayanarak homoseksüellik yaygın olarak görülmektedir.[48]

Ulaştığımız bilgilere göre Yunan toplumunun üst tabaka kadınlarının hayatları daha fazla ev içinde geçerken, yoksul ailelerdeki evli kadınlar ise geçimlerini sağlamak için tarlada işçi, pazarda satıcı ya da yardımcı olarak evlerde çalışmaktadır. Dinî kutlama ,tiyatro, doğum, düğün ve ölüm merasimlerine katılabilen kadınların bu konuda erkeklerle farklı olmadıkları görülmektedir.[49] Erkekler, köle ve metresleriyle yaşayabilirken, evli kadınların erkekleri aldatması boşanmayla sonuçlanarak, kadın toplumdan dışlanmaktadır. Erkeklerin evliliği bitirmek için boşandıklarını ilan etmeleri yeterli iken, kadınların boşanabilmesi için ailelerinden yaşlı bir erkeğin vasiliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Sparta'da ise kadınların Atinalı kadınlara göre daha serbest bir hayat sürdükleri anlaşılmaktadır.[50]

Kız çocukları babalarının evinde en fazla 16-18 yaşına kadar kalabilmekte, bu yaşa geldiklerinde mutlaka kendinden yaşça büyük erkeklerle evlendirilmektedir.[51] Eflatun, kadınların evlenme yaşının 18-20 olmasının uygun olduğunu ve özellikle bakire olmasının önemli bir şart olduğunu, kadının erkekler arasında ortak olması gerektiğini, kız kardeşlerle erkek kardeşlerin birleşmesine izin verileceğini, çocuk doğurma yaşının kadınlarda 20-40, erkeklerde ise 55 yaş olması gerektiğini belirlemiştir.[52]

---

[46] Gündüz, a.g.e., s.136.
[47] Berktay, *a.g.e.,* s.151.
[48] Homeros, *İlyada* (Türkçe'ye Çev. F. Koçak) Arkadaş Yayınları, Ankara, 2011, s. XVIII, 30.
[49] Derya Karaaslan, *Antik Yunanda Kadın Olmak*, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı 2, S. 162.
[50] Ayşe Gül Akalın, *Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 33, 2003, s.28.
[51] Akalın, *a.g.e.*, s.29.
[52] Akalın, a.g.e., s.29.

1.2.3.Roma Toplumunda Kadın

Roma toplumunda kadını anlayabilmek için, Roma aile yapısına bakmamız sağlıklı olacaktır. Şakir Berki'nin aktarımına göre, Roma ailesi, Pater familias ile onun mutlak hâkimiyetine tâbi insan guruplarından oluşmaktadır. Pater familias ise aile reisi demektir ve hiç kimsenin hâkimiyeti altına girmez, ancak herkes onun hâkimiyeti altına girerdi.[53] Buna elbette kadınlar da dâhildi. Bu yüzden ailede bulunanların yaşama hakkı babaya yani Pater familias'a ait olurdu. Kadın ve çocukların mal sahibi olma ve miras hakkı olmazken, bu hak da Pater familias'a aittir. Babanın eşi veya çocukların üzerinde istediği şekilde tasarruf hakkı bulunmaktadır.[54] Roma'da daima aile reisliği erkeklere mahsustur. Kadınlar aile reisi olamazlardı. Zira, Roma'da kadınlar hayatları boyunca birilerinin vesayeti altındaydı.[55] Evlenmeden önce babasına tabi olan kız çocuğu, evlendikten sonra kocasına ve evlilik şekline göre onun ailesine tabi olurdu. Kızın evlenme hürriyeti olmazdı ve eşini dahi babası seçerdi.[56] Salih Akdemir'in ifadesine göre "*Eski Roma'da kadın babasından kocasına aktarılan bir eşya gibidir"* Sonraları kadına birçok hak tanınmışsa da eğitim eksikliği yüzünden bu haklarını kullanamamıştır.[57]

Roma'da kadınlara kamu hukuku alanında da herhangi bir hak tanınmamakta, özel hukuk alanında da hakları kısıtlı olmakla beraber, hukuki işlemlerde de kendilerine vasi tayin etmektedirler.[58]

Romalılarda kızların terbiyelerine önem verilmeyip, annelerinin yanında iyi bir ev kadını olmaları için bez dokuma, yemek yapma, temizlik gibi evlenince işlerine yarayacak, kocasını mutlu edecek işlerin eğitimi verilmektedir[59] Sağlıklı bir erkek çocuk hemen her toplumda olduğu gibi Roma toplumunda da tercih edilen evlat oluyordu. Eğer kadın kız çocuk veya sakat bir çocuk doğurmuşsa kocasına onu öldürme hakkı

---

[53] Şakir Berki, *Roma'da Aile Hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1957, Cilt 14, Sayı 1-4, 111-121, s.112.
[54] Gündüz, a.g.e., s.134.
[55]Berki, a.g.e., s.112.
[56] Gündüz, a.g.e, s.134.
[57] Salih Akdemir*, Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın,* İslami Araştırmalar, Cilt: 10, Sayı: 4, 1997, s. 260.
[58] Nejla Akkaya*, İslam Hukuku'nda Kadının Siyasi Hakları*, İslami Araştırmalar, Cilt:10 Sayı:4,1997, s. 229.
[59] Gündüz, a.g.e., s.134.

doğmaktadır. Kadının ev işlerini ihmal etmesi de ayrıca boşanma sebebi sayılmaktadır. Kadınların mahkemeye gitmesi ve şahitlik etmesi de yasaklar arasında görülmektedir.[60]

Anlaşılan şu ki kadınların Roma'da sahip oldukları fiili ve hukuki durum incelendiğinde, toplumsal cinsiyetin oynadığı rol açıkça görülebilmektedir.[61]

1.2.3.1.Ortaçağ'da Tartışılan Konu : Kadın İnsan Mı?

Ortaçağ diye adlandırılan dönem, sınırları tartışılsa da tarihçilerin çoğu tarafından karanlık bir çağ olarak değerlendirilmiştir. Fakat Avrupa'nın karanlık çağını yaşadığı bu dönemde İslam en parlak dönemini yaşamaktadır.

Ortaçağ'da kadın sadece inandıkları peygamber olan Hz. İsa'nın annesi Meryem söz konusu olduğunda kutsal bir varlık kabul edilirken, ilk günahın müsebbibi olarak görülen Havva söz konusu olduğunda ise dikkat edilmesi gereken tehlikeli bir varlık olarak görülürdü.[62]

Kadınların baskı altında tutulduğu bu dönemde, kadınlara uygulanan bu baskının nedenini onların gizil güçlere sahip olduğuna ve istediği zaman istediği kötülüğü yapabileceğine olan inançtır.[63] Bu yüzden düşünen, soru soran kadınların "Engizisyon"un hışmına uğradığı ve "cadılık" gerekçesiyle yakıldığı Ortaçağ Avrupası'nda kadının durumunu şu sözler özetlemektedir: Bir kadın evinden dışarıya üç kez çıkmalıdır. Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman.[64]

Ortaçağ toplumunda da görülen soylu ve zengin kadınla, sıradan kadının farkı, birçok uygulamada çifte standart olduğunu gözler önüne seriyor. Sıradan bir kadının kocasını boşama lüksü yokken, soylu kadın için bu bir müşkül değildir. Birçok kadın okuma yazma ve ruhban sınıfın dilini bilmemekle beraber, bekâret önem arz ettiğinden dolayı rahibe oldukları görülmektedir.[65] Kadınlar genelde ev işleriyle ya da tarlada bahçede üretimle ilgilenir, normal bir insanın çalışmasından daha fazla çalışmaktadır.

---

[60]Gündüz, a.g.e., s.134.
[61] Fulya İlçin Gönenç*, Roma Hukukunda Kadın*, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 6
[62] Altan Çetin, *Ortaçağ'da Kadın*, "Ortaçağ Avrupası'nda Kadın-Özlem Genç", Lotus Yayınevi, 2011, s.241.
[63] Çetin, a.g.e, s.242.
[64] Cihan Aktaş, *Kadının Toplumsallaşması ve Fitne*, İslami Araştırmalar, C.V, S.4, Ekim, 1991, s.252.
[65] Çetin, a.g.e, s.243.

Çocukları için reçeller yapan, hasta olduklarında bitkilerden ilaçlar yapan kadınlara rastlanır.[66] Evlenme yaşının ise 12 ile 15 yaş arasında olduğu görülür. Ebeveynlerin bu yaşta evlenen kızlarının bilinçsiz olduklarını bilmeleri ve onları evlendirirken hata yapmamaları konusunda uyarmalarından anlaşılmaktadır.[67]

İlk günahın işlenmesine sebep olan ve böylece insanlığın felaketini hazırlayan bir varlık olduğuna inanan karamsar Ortaçağ, kadına daima bir şeytan nazarıyla bakmıştır. Rennesli*[68] Marbode isimli bir adam kadınlar için şöyle diyordu: *" Kadın; bir ayartıcı, bir afsuncu, bir yılan, bir veba, bir haşere, bir kurdeşen, bir zehir, yakıcı bir alev, çıldırtıcı bir ruhtur."*[69]

Ortaçağ toplumunda kadının kendisini tanrıya gönüllü hizmetkâr olarak sunduğu görülmektedir. Kadınların doğal bitkileri kaynatarak sağıltmacı*[70] olarak hizmet vermelerini yanlış değerlendirip büyü ya da sihir yaptıkları şeklinde yorumlanarak onlara "cadı" misyonu yüklendiği örneklerine rastlanmaktadır. Sağıltmacı kadınların yaptıkları bu işe, bilimsel yönden bakmak yerine onları çirkin işler yapan tılsımlı varlıklar olarak görerek bu zihniyet tarafından zaman zaman yakılmışlardır.[71]Hıristiyanlık, azizler ve papazlar, kadın ve evliliği kötülemiş, VI. yüzyılda Mason Meclisinde, kadının ruhu var mı yok mu tartışmaları olduğuna rastlanmakadır.[72] 13. Asırdan itibaren Hıristiyanlığın şifacı diye bilinen ancak kilise tarafından, şeytanla cinsî ilişkiye giren ve böylece insanlar arasında fuhşu ve kötülüğü yaymak istediği iddia edilen birçok kadını "büyücü avı" adı altında diri diri yakıldığına ya da suda boğulduğuna rastlanmaktadır.[73]

---

[66] Çetin, a.g.e, s. 245.
[67] Çetin, a.g.e, s. 255.
[68] Rennes: Fransa`da Breton bölgesinin başkenti sayılan, orta ölçekli, içinden ufak bir nehir geçen öğrenci ağırlıklı, sakin kent.
[69] Christiane Klapisch-Zuber, *Kadınların Tarihi "Ortaçağ'ın Sessizliği,* Cilt II, (Çev: Ahmet Fethi), Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2005, s. 31.
[70] *insanları sağlığına kavuşturanlar
[71]Ahmet Gündüz, Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi, International Journal of Social Science Volume 5 Issue 5, p. 129-148, October 2012, s.138.
[72] Salih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın*, İslâmî Araştırmalar, c. 10, sayı 4, s. 263.
[73] İsmail Yakıt, Kur'ân'ı Anlamak, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 133-180.

İşte bu korkunç zulmün ve sürekli aşağılanmanın doğal bir sonucudur ki Feminizm hareketleri ilk defa Batıda ortaya çıkmıştır.[74]

1.3. Hristiyanlıkta Kadın ve Hz. Meryem

İslâm'da üstün özellikleri sebebiyle yüce bir makamda övülen, iffet ve itaat timsali bir kadın şahsiyet olan Hz. Meryem, Hristiyanlıkta "tanrı doğuran" kadın olarak tanımlanmakta, Hristiyanların ibadetlerinde onu anmaya mutlaka yer vermekte, hatta onun da Hz. İsa gibi aslî günahtan uzak olduğuna ve öldükten sonra semaya yükseldiğine inanılmaktadır.[75]

Hz. Meryem'e verilen Katolik unvanlardan bazıları; Tanrı annesi, Mübarek Bakire, Göklerin Kraliçesi, Kurtarıcı Anne, Hanımefendimiz, İlahi Lütufların Aracısı ve Eş Kurtarıcı şeklinde sıralanabilir.[76] Hz. Meryem'in bakire olarak hamile kalması Katolikler açısından özel bir imtiyaz olup Tanrıyla doğrudan bir bağ demektir. Bu da Hıristiyanlar için Hz. Meryem'in seçilmiş bir insan olduğunun en açık göstergesidir.[77]

İlk dönem Hıristiyanlıkta kadınlar sükûnet, iffet ve huzuru simgelerken, Ortaçağ boyunca Hıristiyan dünyada özellikle de kilise civarında yaratılış efsanesine dayandırılarak, bütün kadınların insanların günahkâr olarak dünyaya gelmelerine sebep olduğuna inanılan Havva ile özdeşleştirilmesi ve kadınların ikinci derecede varlıklar olarak görülmesi söz konusu olmuştur. Diğer taraftan Havva'nın antitezi olarak bir başka kadının, yani Meryem'in yüceltilip tanrı annesi olarak sunulması, yeni dönemde ise bu aşırılıklara ve çelişkilere karşı tepki hareketi olan feminizm ve kadın hakları konusunun ortaya çıkması, Hıristiyanlığın kadın konusundaki tarihî tecrübesinin bir özeti mahiyetinde olduğu söylenebilir.[78] Buradan hareketle Hıristiyanlığın iki kadın anlayışı vardır denilebilir: Hz. Meryem ve Hz. Havva. Bu çelişki tarih süresince kadın konusunda hatalı tutumlara sebep olduğu görülmektedir

---

[74] Salih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın*, İslâmî Araştırmalar, c. 10, sayı 4, s. 250-252.
[75] Ömer Faruk Harman, *Meryem,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 29, Ankara 2004, s.236.
[76] Mustafa Alıcı, Kur'an-ı Kerim Ve Katolik Meryem Teolojisi (Mariology Ve Kur'an-I Kerim), Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi 2016 (S.9) S. 103-115, S.103.
[77] Alıcı, a.g.e., s.105.
[78] Harman, a.g.e., s.237.

1.4.Cahiliyye Devrinde Kadın

Hicaz bölgesinde yaşayan Arap toplumunun İslam öncesindeki inanç, düşünce ve davranış şekli, İslami dönemde "cahiliye" olarak adlandırmaktadır.[79]

Bilindiği gibi Cahiliye toplumu sınıflara ayrılmış; hürler, köleler ve mevaliden*[80] oluşmuştur.[81] Bu dönemde kadını araştırırken karşımıza çıkan en önemli ayrıntı, kadının hür, köle veya soylu olup olmadığına bakılmasıdır. Köle veya soylu bir aileye mensup olmayan kadının durumu diğerlerine nazaran daha alt seviyededir.

Cahiliye devrinde kadının toplumdaki rolü daha doğuşta başlamaktadır. Bir adamın erkek çocuğu olduğunda sevinip, yemekler verip, şenlikler yaptığı görülürken; kız çocuğu olduğunda utanır, yüzü sinirden simsiyah olur ve bir suç işlemiş gibi doğan çocuğun aile için felaket sayıldığı belirtilmektedir..[82] Her kabilede uygulanmasa da kız çocuklarının diri diri toprağa gömülme olayı görülmektedir. Bunu yapmalarının sebebi yoksulluk çekme korkusu ve bir gün şereflerinin lekelenmesi endişesi olarak bilinmektedir..[83] Bu durumu Kur'an şöyle özetler: *"Onlardan biri kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!"*[84]

Özellikle orta ve aşağı tabakalarda olan kadının hiçbir önemi ve rolü olmadığı görülmektedir.[85] Cahiliye Arap toplumunda kadınları hürler ve cariyeler olarak iki gurupta incelemek mümkündür. Hür kadınların durumu cariyelerinkinden daha farklıdır. Özellikle şehirlerin kabile reisi ve aristokrat ailelerin kadınları ayrıcalıklı bir konuma sahip olmaktaydı. Hatta bazı ailelerin kızları birçok erkekten daha etkin bir role sahipti denilebilir.[86] Yoksul ama hür olan kadınlar ise gerek aile içinde ve gerekse çevrelerinde hükmetme ve saygınlık görme bakımından, varlıklı hür kadınların derecesine yaklaşamamaktadır.. Her ne kadar varlıklı hür kadınlar sosyal hayatta söz sahibi olsalar

---

[79] Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s.11.
[80] *Mevali: Cahiliyede esirler ile hürler arasında orta bir sınıf. Azad edilmiş köleler ve cariyeler.
[81] Neşet Çağatay, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s.131.
[82] Çağatay, a.g.e., s.133.
[83] Çağatay, a.g.e., s.135.
[84] Nahl Sûresi, 58-59. Ayetler.
[85] Çağatay, a.g.e., s.133.
[86] İbn-i Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*,I, s. 342.

da cahiliye anlayışına göre kadın konusu belirsiz bir anlam ifade etmektedir.. Yani kadın kimliği bir türlü tam anlamıyla tanınmamaktadır.[87] İslam tarihçileri[88] tarafından Hz. Hatice ve Hz. Amine[89] o dönemde hür kadınlara örnek olarak verilmektedir. Zira bu iki değerli şahsiyet İslam tarihinde Cahiliye döneminin istisnaları olarak örnek teşkil etmektedir.

Cahiliyede kadın çoğu defa işi gücü erkekleri kandıran, baştan çıkaran potansiyel bir kötülük odağı, dedikoducu, büyülerle uğraşan fitne fesat bir varlık olarak görülmektedir. Bu sebeple cahiliye Arap toplumunda kadının değersizliğini anlatan ”kadınlarla istişare ediniz fakat onlara muhalefet ediniz”, “işini, kadınların görüşüne dayandıran kimse zelil olmuştur” sözleri bir darb-ı mesel haline gelmiştir.[90] Cahiliye erkeklerine göre kadın aklıyla değil sadece duygularıyla hareket eden bir varlıktır. Cariyelerin veya savaşlarda ele geçirilen kadınların hiçbir değeri bulunmamaktadır. Sahibi tarafından kendisine bir eşya gibi muamele yapıldığı görülmektedir. Hatta bazıları genç ve güzel cariyelerini toplayarak bunları ticaret sermayesi yapmayı şerefsizlik saymadığı gibi zorla fuhşa sürüklemekten de çekinmemektedir.[91] Bu konuyla ilgili Nur suresi 33. ayet uyarı mahiyetindedir: *“...Namuslu yaşamak isterlerse, dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa bilsin ki Allah, onların zorlamaları sebebiyle bağışlayıcıdır, esirgeyicidir.”*

Cahiliye toplumu evliliklerinde kadınla erkeği birbirine bağlayan nikâh dini bir mahiyeti haiz olmadığından kadın, ancak çocuk doğurduktan sonra aileye dâhil sayılır, bir kadın çocuk doğurmadan önce ölürse kocası taziye edilmemektedir.[92] Cahiliye dönemi Araplarda evlilik şekilleri farklılık arz etmektedir. Daha doğrusu keyfi bütün durumları için bir nikâh hali uydurmuşlardır.[93] Evlenmelerde sayısal bir sınır olmadığı

---

[87] Ramazan Altıntaş, *Cahiliye Arap Toplumunda Kadın*, Diyanet Dergisi, C. 37, S.1, Ocak, Şubat, Mart, 2001, s.s. 63-66.

[88] Ali Aksu, Hazreti Hatice Sempozyum Bildirileri, *“Vefa, Sadakat Ve Fedakarlık Örnegi Hz. Hatice* Sivas 2015, s. 18,19.

[89] Bekir Topaloğlu, *Hz. Âmine*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3, 1991 İstanbul, s. 63-64.

[90] Ahmet Gündüz*, Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi*, Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD,(International Journal of Social Science) Sayı 5, Ekim,2012, s.137.

[91] Altıntaş, a.g.e., s.s 63-66.

[92] Neşet Çağatay*, İslam Dönemine Dek Arap Toplumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 129.

[93] İbnu’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarîh*,II, s.s. 91-92.

için erkek, istediği kadar kadınla evlenebilmektedir. Evlilik konusu, Arap erkeklerinin kontrolünde, toplumsal bir gelenekken Allah, evlilik ve boşanmayı hukuka bağlamış, kurumsallaştırmıştır.

Bu dönem Arap toplumunda, İslam hukukunda esas alınan evlilik anlayışına benzeyen ve karşılıklı hür irade beyanı ve mehr ile yapılan evliliklerin yanı sıra tasavvuru bile utanç veren çeşitli evlilik şekillerinin olduğu da ifade edilmektedir.[94] Aşağıda bir kısmına işaret etmekle yetineceğimiz evlilik şekilleri, o dönem kadınının hukukî ve sosyal statüsü hakkında ipuçları verir mahiyettedir.

Nikâh-ı İstibda'

Rivayet edildiğine göre cahiliye dönemi Araplarında evli bir kadın, kocasının yönlendirmesiyle sırf doğacak olan çocuk soylu olsun diye asil bir erkekten döl alabilmektedir.. Bu birliktelikten sonra hamile oluncaya kadar kadının kendi kocası ona yaklaşmamaktaydı.[95] Erkeğin böyle aşağılık bir talepte bulunmasının gerekçesi ise damarlarında asil kan dolaşan birçocuğa sahip olma isteğiydi.[96]

Nikâh-ı Hıdn

Hür olduğu için zina yapamayan kadının, sevdiği erkek ile metres hayatı yaşayabilmesi durumudur. Böyle kadınlara "Müttehizâti ahdân" denilirdi.[97] Cahiliye devrinde hür kadının zina yapması ayıp sayıldığından hür kadınlar bu şekilde gizli dost tutarak münasebette bulunurlardı.[98] *"...Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara (cariyelere), hür kadınların cezasının yarısı gerekir..."*[99] ayetinin tefsirinde hür kadınların cezalarının yüz sopa olduğu belirtilmiştir.[100]

Nikâh-ı Biğa

Kadın, kapısına bayrak asarak evine erkek kabul edebilmekte ve fuhuş yapabilmektedir. Bu birlikteliklerden hamile kalan kadın, temas ettiği erkekleri çağırırdı.

---

[94] Dârimî, İmam Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, Çev. Abdullah Aydınlı, I-IV, Madven Yayınları, İstanbul 1996, I,3.
[95] Ali Osman Ateş*; İslam'a Göre Cahiliye Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri*, Beyan Yayınları, Ekim 2014, s.344.
[96] Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s.35.
[97] Ateş, a.g.e., s. 343.
[98] Öztürk, a.g.e., s.36.
[99] Nisâ Sûresi, 25. Ayet.
[100] Hayrettin Karaman, *Kur'an Yolu*, İstanbul 2012, Cilt 2, s.s. 47-48.

Çocuğun kime ait olduğunun tespiti "Kâif" denilen bilirkişi tarafından yapılır, çocuk kime benziyorsa ona verilirdi. Bu durumu kabullenmeme gibi bir şey söz konusu değildi.[101]

Nikâh-ı Mut'a

Ayrıca erkek, bir kadınla ortaklaşa tayin ettikleri belli bir süre için evlenebilmekte, bu nikâh için aile büyüklerinin vakıf olmalarına lüzum görülmezdi. Bu çeşit evlenmeden doğan çocuk kadına ait olmakta, erkek ve kadın belirlenen zaman geldiğinde boşanma olmaksızın ayrılmaktaydı.[102]

Nikah-ı Şiğar

İki erkek, mehir vermeksizin karşılıklı olarak birbirinin kızları veya velisi oldukları diğer kadınlar ile mübadele (değiştirme-takas) usulü ile evlenebilme şeklidir. Yani bu nikah birinin kadınlık kıymetini diğerine mehir sayarak yapılıyordu. Şiğar bir trampa nikahıdır.[103]

Nikah-ı Bedel

Evli iki erkeğin, eşlerini boşamaksızın belli bir süre için değiştirebilmesidir.[104] Karısını kıskanmayan deyyus erkeklere atfedilen nikâh türü olarak da adlandırılabilir.[105]

Nikah-ı Makt

Yine o dönemde kişi, babasının vefat etmesi durumunda üvey annesi ile de evlenebilmekte bu tür evliliğe de nikâh-ı makt adı verilmektedir.[106]

Nikâh-ı Raht

On kişiden az olmak üzere bir grup erkeğin, bir kadını ortak eş edinebilmeleri (grup evliliği) de söz konusuydu. Bu birlikteliklerden doğan çocuğun babasını, erkekleri

---

[101] Ali Osman Ateş, *İslam'a Göre Cahiliye Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri*, Beyan Yayınları, Ekim 2014, s. 345.
[102] Ateş, a.g.e., s. 331.
[103] Ateş, a.g.e.,s. 341.
[104] Ateş, a.g.e., s. 344.
[105] Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s.35.
[106] Öztürk, a.g.e., s.37.

yanına çağırarak kadın tayin eder, aralarında sevdiği erkeği çocuğun babası olarak seçerdi. Seçilen erkek tarafından bunun reddi mümkün değildi.[107]

Bunların dışında ise aralarında kardeşlik bağı olan erkeklerin, mülkiyette ve evlilikte ortak aile hayatı yaşadıkları da o dönem aile hayatına ilişkin olarak verilen örnekler arasındadır.[108]Erkek adetli bir kadınla bir odada oturmamakta, onlarla birlikte yiyip içmemekte; hatta bazen, adet gören kadın evden bile çıkarılmaktadır.[109] Boşandıktan sonra iddet süresi bir yıl olan kadın bu süre içerisinde bile eski kocası tarafından rahatsız edilmektedir. İslamiyet geldikten sonra kadının iddet süresi dört ay on güne düşmüştür.[110] Kesin bir talakla (bâin talak)[111] boşanan kadının eski kocasıyla münasebeti kalmadan hayatına devam etmiştir.[112]

İslam dini bütün bu evlilikleri ve gayr-ı meşru ilişkileri kesin bir dille yasaklamıştır. *"Bugün size iyi ve temiz nimetler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Gayri meşrû ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşrû bir nikâhla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir. Kim inanmayı reddederse ameli kesinlikle boşa gider. O, âhirette de hüsrana uğrayanlardandır."* [113]

Bütün bunların dışında özellikle göçebe hayatı süren kadının imtihanı daha büyük olurdu. Çadırda çocuklara bakmak, develeri veya davarları sağmak, hurma lifinden hasır, deve tüyünden giyecek ve çadır örmek gibi işler kadına aitti. Bunlardan başka savaş esnasında savaşçılara su taşımak, şiirler söyleyerek onlara cesaret vermek, yaralıları tedavi etmek de kadınların görevi idi; fakat yine de bütün bunlar kadına büyük bir hak kazandırmazdı.[114]

---

[107] Ali Osman Ateş*, İslam'a Göre Cahiliye Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri*, Beyan Yayınları, Ekim 2014, s. 345.

[108] Şamil Dağcı; *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri –I (Sürekli Evlenme Engelleri)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 41, Sayı 1, 2000, s.s.183-184.

[109] Neşet Çağatay; *İslam Dönemine Dek Arap Toplumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 133.

[110] H. İbrahim Acar, TDV İslâm Ansiklopedisi 39. Cilt, İstanbul 2010, s. 496-500.

[111] İbn Hazm, X, s. 18-25.

[112] Suat Erdem, *İslam Hukukuna Göre İddet Ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı,* C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2013, Cilt: XVII, Sayı: 2 Sayfa: 71-95. S. 75.

[113] Mâide Sûresi, 5. Ayet.

[114] Neşet Çağatay; *İslam Dönemine Dek Arap Toplumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989,s. 134.

Arapların bir kısmında nadir olarak kabul gören bu uygulamaların kadının toplum içerisinde önem kazanmasını engellemiş olduğu kanaatindeyiz. İslam dininin gelmesinden sonra ise bu yanlış uygulamaların son bulduğu görülmüştür.

1.5. Kadının Yeniden Doğuşu : İslam

İslam'ın insanlığa gönderilme nedenleri arasında, insana yine insan tarafından reva görülen haksızlıkların ortadan kaldırılmasını sağlamak, sırat-ı müstakim üzere insanın iman ve ahlâkını tamamlayarak sosyal hayata uyumunu sağlayıp, onu ebedi âleme hazırlamaktır.[115]

Bahsi geçen diğer toplumlarda olduğu gibi Cahiliye Arap toplumunda da erkek egemen yapıdan kaynaklanan, kadınların haklarını ihlal eden, değerini azaltan uygulamaların varlığı bilinmektedir.[116] Buna binaen yanlış uygulamaların olduğu bazı konularda İslam'ın kadını insan olarak ve özelde kadın olarak nasıl değerlendirdiğini görmek gereklidir. Kur'an'ın kadına nasıl hitap ettiğini anlamak için konuyu bazı ayetlerle örneklendirelim.

Allah, Kasas Sûresi 7. ve[117] Taha Suresi 38. ayetlerde[118] Hz. Musa'nın annesine vahyederek onu muhatap almış ve bütün âlemler şahit olmuştur ki, Hz. Meryem tertemiz bir kız olduğu halde bir peygamber dünyaya getirmiştir. Kadının adının olmadığı bir topluma "kadınlar" anlamına gelen Nisa suresi indirilmiştir. Bir başka sure olan Âl-i İmran'da Hz. Meryem'in annesi ağırlıklı bir şekilde konu edinilir. Mücadele suresinin ilk ayetlerinde eşiyle tartışma yaşayan ve haksızlığa uğrayan bir kadından bahsedilmiştir.

---

[115] Süleyman Ateş, *İslam'ın Kadın'a Getirdiği Haklar*, İslami Araştırmalar, Cilt:10, Sayı:4, 1997, s.s. 304-305.

[116] Salih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın*, İslâmî Araştırmalar, c. 10, sayı 4, s.s. 250-252.

[117] İşte (bunu gerçekleştirmek için) Musa'nın annesine şöyle vahyettik: "Onu (bir müddet) emzir! Fakat onun başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu suya bırak; sakın korkayım ve üzüleyim deme! Çünkü Biz kesinlikle onu sana geri döndüreceğiz ve onu elçilerden biri yapacağız!"

[118] 'Hani ilahi mesajı annene şöyle iletmiştik: Onu sandığa koymasını, sonra onu denize bırakmasını vahyetmiştik. Böylece deniz, onu sahile atsın, Benim ve onun düşmanı, onu alsın. Ve gözümün önünde yetiştirilmen için sana, Kendimden muhabbet verdim.'

İftiraya uğrayan Hz. Aişe, Nur suresinde *ifk* hadisesi[119] ile bahsi geçen ayetlere konu olmuş ve aklanmıştır.[120]

Hz. Aişe'nin sahabe içerisinde Hz. Peygamber'den geldiği öne sürülerek dilden dile konuşulan rivayetlerin asıllarını söyleyerek yanlış anlaşılmaları düzelttiği bilinmektedir.[121]

Hadisçilere göre Hz. Aişe'nin çabaları olmasaydı bu tip yanlışlıkların daha da çok olması kuvvetle muhtemeldir. Kaynaklara göre Hz. Aişe'nin; "Bu Cahiliye Döneminde böyleydi" diye uyardığı büyük sahabeler bulunmaktadır. Ebu Hureyre başta olmak üzere, Hz. Ömer, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas gibi Hz. Peygamber'e en yakın olan kişilerin hadisleri yanlış anladıklarını söylemiştir. Bu konuda şu anekdotu vermeyi uygun görüyoruz. "Hz. Aişe'ye, Ebu Hureyre'nin "Rasulullah (s): 'Uğursuzluk şu üç şeydedir; evde, kadında ve atta.' buyurdu." dediği sorulunca o şöyle cevap verdi. "Ebu Hureyre iyi ezberlememiş, o girdiğinde Rasulullah (s) : Allah, Yahudileri kahretsin, şöyle derler: Uğursuzluk şu üç şeydedir; evde, kadında ve atta.' buyurmuştu. Ama o hadisin başını işitememiş, sadece sonunu duymuştur."[122]

Yine iyice bilinmelidir ki çeşitli mezhep ve fırkalar tarafından, kendi görüşlerini desteklemek üzere birçok hadis uydurulmuştur.[123]

İslâm'a zarar vermek isteyenlerin İslâm'ı içten yıkmak için hadis uydurmalarının ve dinî, sosyal ve kişisel çıkar temini için bunu yapanların yanında, ne yazık ki cehalet ve bağnazlığın yönlendirdiği şekilde kendi anlayışlarına göre İslâm'a hizmet etmek için de hadis uydurulmuştur.[124] Kadınlara ilişkin uydurulan sözlerin de çoğunlukla, kadınları toplumun fitnesinden koruma, toplumu da kadınların fitnesinden koruma, gibi amaçları bahane edinmiş olmaları da muhtemeldir. Sebebi ne olursa olsun, hadis uydurmayı

---

[119] Bkz: Nûr Sûresi, 11-20. Ayetler.

[120] Bu konuyla ilgili diğer ayetler için bkz: Tahrim Suresi 11. Ayet, Kasas Sûresi 4,10,12,13. Ayetler, Neml Sûresi 22-25, 29-32 42-43. Ayetler, Yusuf Sûresi 21-22,23. Ayetler, Ahzâb Sûresi 32,33,34. Ayetler.

[121] Bedruddin ez-Zerkeşi , "*el-İcabe li İradi Mestedrekethu Aişe Ale's-Sahabe*", (Çev: Bünyamin Erul), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Ankara 2002, s.29.

[122] Bedruddin ez-Zerkeşi , *"el-İcabe li İradi Mestedrekethu Aişe Ale's-Sahabe",* (Çev: Bünyamin Erul), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Ankara 2002, s.78.

[123] Cihan Aktaş, *Kadının Toplumsallaşması ve Fitne*, İslami Araştırmalar, Cilt:10, Sayı:4, 1997, s. 245.

[124] Mehmet Yaşar Kandemir, *Mevzu Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2017, s.173.

normal karşılayan kimselerin mantığınca, kadınlar eksik ve kusurlu, fitneye yol açacak ve erkekleri yoldan çıkarmak için şeytana yardımcı olan ikinci sınıf insan cinsi olarak ortaya konmaktadır. Bu yönleriyle de kadınlar hakkındaki bu hadisler, İslâm'ın evrensel ve ebedî mesajını bulandıran ve hatta buna engel olan, İslâm'a yapılan saldırılarda yoğunlukla kullanılan, hedef haline gelen, din düşmanlarının eline fırsat veren ve dine iftira eden dayanaklar olmaktan kurtulamamıştır.[125] Son yıllarda artarak devam eden, gerek Batı dünyasında gerekse ülkemizde İslamiyet aleyhine yazılan yazılar ve söylenen söylemlerin konusu genellikle İslam'ın "yumuşak karnı" olarak malzeme yapılan, bahsettiğimiz hadisler ve ayetlerle kadın konusunun eleştirildiği aşikardır.[126]

Ancak bütün bunlara rağmen İslam'ın ilk yıllarına bakıldığında kadının toplum nazarındaki değerinin ne denli değiştiği, ayetler ve Hz. Peygamber'in uygulamaları dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır.

Nitekim eğitim ve öğretim konusunda kadınların bu dönemde iyi durumda oldukları söylenebilir. Bu dönemin eğitim ve öğretimine damgasını vuran Hz. Aişe'nin altmıştan fazla kadın, iki yüzden fazla da erkek öğrencisi olmuştur. Bu devirde sistematik eğitim ve öğretim kurumları bulunmuyor, bu iş için mescitler ve bilgi sahibi olan kimselerin evleri okul gibi hizmet veriyordu. Bu dönemde yetişmiş önemli kadın şairler ve kadın hatipler edebiyat kitaplarında yerlerini almışlardır.[127]

---

[125] Aktaş, a.g.e., s. 245.

[126] İlhami Güler, *Kur'an'da Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri*, İslami Araştırmalar, Cilt:10, Sayı:4, 1997, s. 296.

[127] Rıza Savaş, *İslam Asrında İlk Kadın*, Siyer Yayınları, 2019, s.287.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM MEZHEPLERİNDE KADIN ALGISI

Mezhep, Arapça'da gitmek anlamına gelen "zehebe" fiilinden türetilmiştir; kelime olarak "gidilen yol" demektir.[128] İslam'ın "itikadi ve ameli sahadaki düşünce ekolleri" diyebileceğimiz mezhepler,[129] dinin anlaşılma biçimleri ile ilgili beşeri yorumlar olarak tanımlanmıştır. Siyasi, ictimai, iktisadi, coğrafi, tarihi ve benzeri sebepler, dinin anlaşılması planında belirli fikirlerin ya da şahısların etrafında odaklaşmalara yol açarak, din anlayışında yer yer farklılaşmalara sebep olmuştur.[130] Bu sebeple mezhepler; hiçbir zaman İslam dininin kendisi olarak anlaşılmamalıdır.

Mezhepler Hz. Muhammed'in vefatından sonra ya siyasi, tarihi bazı sebepleri, ya itikat (inanç) esaslarında bazı farklar, ya da ameli hükümler diye isimlendirilen şeri hükümlerle ilgili bazı içtihat farklarından doğmuştur.[131]

Mezhepler, itikat (inanç) esasları bakımından ikiye ayrılmıştır:

1- Ehl-i Sünnet mezhepler

   a. İtikadi (inanç) mezhepler: Selefiyye, Maturidiyye, Eş'ariyye.

   b. Ameli (fıkhi) mezhepler: Hanefilik, Şafilik, Hanbelilik, Malikilik.

2- Ehl-i Bid'at mezhepler

   a. İtikadi mezhepler: Mu'tezile, Cebriyye, Haricilik, Şia, Kaderiyye, Mürcie.

   b. Ameli mezhepler: İmamiyye, Zeydiyye, İsmailiyye, Dürzilik, Nusayrilik.

---

[128] Hasan Onat; Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.42.
[129] Onat; Kutlu, a.g.e. s.42.
[130] Onat; Kutlu, a.g.e., s.s. 42-43.
[131] Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi, Tan Matbaası, İstanbul 1964, s.332.

2.1. Hariciler'de Kadın

Hz. Ali döneminde ortaya çıkan siyasî ve itikadî bu mezhebe Hâricilik adının verilmesi konusunda çok çeşitli yorumlar yapılır. Mezhepler tarihçilerince en çok kabul gören yoruma göre, mezhep üyeleri, ümmetin başındaki imam olan Hz. Ali'ye karşı çıkarak itâattan ayrıldıkları için Havâric (Hâriciler) olarak anılmış, mezheplerine de Hâricilik adı verilmiştir. Kendi ifadelerine göre ise, Allah yolunda hurûc etmelerinden dolayı hâricîler adını almışlardır.[132]

Kaynaklara göre Haccac ve ordusu, Haricilerin en güçlü fırkası olan Şebibiyye fırkasına savaş açmışken, fırkanın öncüsü Şebib b. Yezid eş-Şeybani'nin annesi Cehize ve eşi Ğazale beraberinde olduğu halde Haricilerden de 200 kadınla birlikte kılıç kuşanarak ve mızraklar taşıyarak Kufe'ye baskın düzenlediler. Ğazale minbere çıkıp konuşma yaptı. Daha sonra Haccac, adamlarıyla Duceyl köprüsünü yıktı ve Şebib orada boğuldu. Oradan kurtulanlar Ğazale'ye bey'at ettiler. Bu nedenle işleri yürütebilmesi halinde, kadının emir olmasını caiz görmektedirler. Ğazale hem binici hem de büyük cesaret sahibiydi. Hatta zalim olarak bilinen Haccac bazı savaşlarda onun önünden kaçmıştır."[133]

Hariciler, hayızlı kadının namaz kılması gerektiğini, kadının devlet başkanı olabileceğini, zina etmenin cezasının taşlanarak öldürülmek olmadığını; İslam'ın ilk asrında söylemişlerdir.

Cemel Vakasında Hz. Ali'nin tarafında olan bir grup ve daha sonradan kendisine karşı çıkarak ayrılıp Hâriciler adını alanlar, Hz. Ali'ye o savaştan sonra ganimetlerden faydalandıklarını ancak kadınlarından faydalanamadıklarını, kendisinin buna izin vermediğini söyleyip bunu reddettiğini hatırlatmışlardır. Bunun sebebini sorduklarında Hz. Ali onlara hitaben "…Kadınları ve çocukları ise, bizimle savaşmamışlardı, İslâm'ın onların hakkındaki hükmü, Dâru'l-İslâm (İslâm toprağı) hükmü şeklindedir ve üstelik onlar İslâm'dan çıkmış değildir. izin verseydim, hanginiz Aişe'yi hissesine alırdı?" Bu söz

---

[132] Ali Ünsal, *Dünden Bugüne Haricilik ve Neo - Hariciler*, Işık Yayınları, İzmir, Haziran 2015, s.9.

[133] Ebu Muhammed Asım el-Makdisi, Çev: Ebu Abdurrahman Azadi," *İslam Ümmetini Tekfircilik Hastalığından Sakındırma Konusunda Otuz Risale" Harici ve Mürcie Sapıklığını Yok eden Ehl-i Sünnet Yolu*, İstikamet Yayınları, 2012, s. 437-438.

üzerine topluluk utandı. Bu olaydan sonra Hariciler savaşta esir düşen Müslüman kadınları kendilerine haram saymışlardır.

Haricilerle ilgili kaynaklarda geçen bir olay şöyle anlatılır: "Yemen'den Haricilerin görüşüne sahip Arap bir kadın, kendi kararıyla mevaliden bir adamla evlendi. Ailesi ona, "Bizi rezil ettin" deyince, bunu inkâr etti. Kocası gelince, "Ailem ve amcaoğullarım, durumumu öğrenmişler, beni suçluyorlar. Beni, onlardan biriyle zorla evlendirmelerinden korkuyorum. Benim için şu üç şıktan birini seç: Ya Nafi'nin ordusuna hicret et, ona katıl. Böylece onların yurdunda Müslümanlarla beraber olalım. Ya dilediğin şekilde beni sakla ya da beni serbest bırak." Bunun üzerine onu serbest bıraktı. Fakat ailesi onu baskı yoluyla ve rızası olmaksızın amcasının oğlu ile evlendirdi. Orada bulunanlardan bazıları, kadının durumunu sormak amacıyla Nafi b. El-Ezrak'a yazdılar. Bunun üzerine, taraftarlarından bir adam şöyle dedi: "Onun ve kocasının bize katılmadan yaptıkları şey doğru değildir. Onların bize katılmaları gerekirdi. Bugün biz, Medine muhacirleri konumundayız; hiçbir Müslüman onlardan ayrı kalamayacağı gibi, bizden de ayrı kalamazlar." Bunlar, recmi haram sayarlar. İffetli kadınlara iftira eden erkeklere had uygulamazlar. Bunu, iffetli kadınlara iftira eden kadınlara uygularlar.[134]

Savaşta, kadınları ve çocukları öldürmezler. En sert kolu olan Ezarika ise, muhaliflerinin kadınlarını ve çocuklarını öldürmeyi mubah kılmışlardır. İbadiyye'den[135] İbrahim adında bir kişi, muhaliflerinin cariyelerinin alınıp satılmasının caiz olduğu yönünde bir fetva vermişti. Kadın konusundaki ihtilafa gelince: Vakıfa'dan ayrılan Dahhakiyye fırkası, dar-ı takiyyede -kendilerine göre- Müslüman bir kadının kendi toplumlarından kâfirlerle[136] evlenebileceğini kabul etmiştir. Nitekim dar-ı takiyyede kendilerinden olan Müslüman bir erkeğin kendi toplumundan kâfir olan bir kadınla evlenebileceğini kabul etmişlerdir. Ancak dar-ı alaniyyede kendi hükümleri geçerlidir. Bu nedenle orada söz konusu evliliği helal görmezler. Dahhakiyye'den bir fırkaya mensup olanlar, tarafsız kalmış, böyle yapanlardan uzaklaşmamış ve "kendi toplumumuzdan

---

[134] Ebu'l-Hasen el-Eşa'ari*, İlk Dönem İslam Mezhepleri, Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin*, Kabalcı Yayınevi, Birinci basım Ekim 2005 İstanbul, s.104.

[135] Hâricî fırkalarının en mutedili ve günümüze ulaşan tek kolu. *(Bkz: Ethem Ruhi Fığlalı, İbâziyye, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 19, İstanbul 1999, s. 256.)*

[136] Hariciler kendileri gibi düşünmeyenleri "kâfir" olarak görmüşlerdir. (Bkz: Ebu'l-Hasen el-Eşa'ari*, İlk Dönem İslam Mezhepleri, Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin*, Kabalcı Yayınevi, Birinci basım Ekim 2005 İstanbul, s.102.

kâfirlerle evlenen kadınlara Müslümanların haklarından bir şey vermeyiz. Bu durumda bulunan bir kadının ölmesi halinde onun cenaze namazını kılmayız" demişlerdir. Taraftarlarından bir kısmı Dehhak'ın görüşlerine karşı çıkarak onu terk etmişlerdir.[137]

Haricilerden bir topluluğun benimsediği görüşe göre ise; muhaliflerinin kadınlarıyla*[138] zinayı mubah saymışlardır.[139]

2.2. Şia'da Kadın

Şîa kelimesi, Arapça'da "şe-ye-a" kökünden gelen, misafiri uğurlamak, peşinden gitmek, fırka, bölük, taraftar, yardımcı, bir kimseye uyan ve yardımcı olan manalarına gelen bir kelimedir.[140] Kur'an-ı Kerîm'de değişik yerlerde geçen bu kelime[141] Arapçada daha çok "taraftar" anlamında kullanılmıştır.

Şia; Hz. Peygamber'in vefatından sonra İmametin Hz. Ali ve evlatlarına ait bir hak olup nass ve tayinle gerçekleşeceğini iddia eden birbirlerinden farklı mezheplerin müşterek adıdır. Genel olarak halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra meydana gelen olaylarda Hz. Ali'nin tarafını tutan, onunla birlikte düşmanlarına karşı savaşan ve mücadele edenlere Ali b. Ebi Talib'in taraftarları anlamında (Şîatu Ali b. Ebi Talib) denildiği görülmektedir.[142]

Sosyal Hayat:

Kaynaklara göre kadının çalışması Şia'da helal ve caiz değildir. Çünkü onlara göre evin geçimi ve idaresi evin erkeğine aittir. Nîsa suresi 34. ayeti kerimeyi[143] bu konuya delil olarak kabul ederler. Şiilere göre Müslüman bir kadının evinin içinde

---

[137] Eşa'ari, a.g.e., s.120.
[138] *Cariye
[139] Eşa'ari, a.g.e., s. 121.
[140] Hasan Onat; Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.159.
[141] Bkz.el- En'âm, 6/65, 159; el-Hicr, 15/10; Meryem, 19/69; el-Kasas, 28/4, 15; er-Rûm, 30/32; Sebe, 34/54; el-Kamer,54/-51; es-Saffât, 37/83.
[142] Şehristani, *Milel ve Nihal*, s. 146.
[143] *"Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdırlar. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür."*

oturması Allah'ın emridir. Bu konuya da Ahzâb suresi 33. ayeti[144] delil getirirler. Şia'da "kadının çalışması caiz midir" sorusunun cevabı "kadının evin dışında çalışması, kadına karşı işlenen büyük bir cinayettir" olacaktır. Çünkü Şia'ya göre kadın, birçok işe erkekler gibi güç yetiremez. Zira kadın beden ve fiziksel yönden zayıftır. Çeşitli sebeplerden bedeni güce erkekler gibi, sahip değildir.[145] "…Erkeğin kendi karısı üzerinde yetkisi vardır; yanında olduğu zaman kadının ona itaat etmesi, yanında olmadığı zaman da haklarını koruması gerekir. Bu nedenle İslam, kocasının haklarıyla çelişen durumlarda kadının caiz olan alanlarda bile çalışmasına izin vermemiştir." [146]

Şii görüşe göre, bir kadının kendisine mahrem olmayanların yanında kalması, oturması ve bakması helal değildir.[147]

Şia'da kadının örtünmesi Nur suresi 31. ayeti delil gösterilerek farz kabul edilmiştir. Fakat kadın harama düşmekten korkmuyorsa, erkekleri de haram bakışa düşürmüyorsa ve toplumda fitneye sebep olmuyorsa, yüzünü ve ellerini mahrem olmayan (yabancı) karşısında açması caizdir. Aksi takdirde mahremleri karşısında dahi örtmelidir. Kadının ayaklarının üzerine mahrem olmayan biri bakarsa açması caiz değildir. Ancak namaz kılarken onu yabancı biri görmezse, ayaklarının altını ve üstünü açması caizdir. Şia'ya göre kadın, fıtratında olan iffet, hayâ, bedenini örtme eğilimleri onun makamını yüceltir ve erkeklerin gözündeki değerini arttırır.[148]

Kadınların erkekleri tahrik etme kastı olmadan ve kendileri de günaha düşmemekten emin oldukları takdirde gözlerine sürme çekmeleri ve parmaklarına yüzük takmaları caizdir. Aksi halde mahremlerinden dahi gizlemeleri gerekir. Kadın koku (parfüm) sürerek bazı işlerinden dolayı evden çıkar ve bu koku yabancı erkeklerin dikkatini çekerek tahrik olmalarına sebep olmazsa, kadında onları tahrik edip veya günaha düşürme kastı olmazsa, câizdir.[149]

---

[144] *"Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin. Allah'a ve Resülüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."*

[145] Ayatullah'il Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani, *Tevzih'ul Mesail (Tam İlmihal),* İran 1994, s.224.

[146] Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Tabatabai, *El-Mizan fi Tefsir-il Kur'an*, 4/346.

[147] Ayatullah'il Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani, *Tevzih'ul Mesail (Tam İlmihal)*, İran 1994, s.226.

[148] Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani, *Batıda Yaşayan Müslümanlara Fıkıh*, Md.501, s.95.

[149] Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani, *Batıda Yaşayan Müslümanlara Fıkıh*, Md. 504, s.93.

Şia mezhebinin kadını sosyal hayatın içerisinde kapsamlı bir şekilde korumaya aldığını, bazı zamanlarda hayatını zorlaştırdığını bazı zamanlarda ise normalleştirdiğini görüyoruz.

Şia'da miras hukukuna göre kadına bir erkeğe iki pay verilmesi gerekmektedir. Şiilere göre, İmam Sadık (a.s), "neden erkek çocuğunun miras hakkı kız çocuğunun iki katıdır?" diye sorulunca şöyle buyurmuştur: "Çünkü kadına ne savaş cephelerine gitmek farzdır, ne bir nafaka vermek, ne de diyet ödemek. Bütün bunlar erkeklerin sorumluluğuna bırakılmıştır."[150] örneğiyle konuya açıklık getirilmiştir.

Özel Hayat

Kadının kendisiyle oynayıp şehvetini uyandırıp kendisinden meni getirmesi câiz değildir. Şehvetini uyandırır ve meni dışarı gelirse gusül etmesi vacip olur. Bazı âlimler her türlü lezzet ve cinsel zevklerin yalnız evlilik hayatında ve aile çerçevesi içinde sınırlı olduğu görüşündeler. Zira bu; hem erkek ve kadının hem de bütün ailenin hayrınadır. Onun için İslam örtünmeyi, kadının yabancı erkeklerle bir araya geldiği durumda farz etmiştir.[151]

Çocuğu olmayan bir kadın çocuk doğurma mecburiyetinde olur ve doğum yapmaması teklifi kaldıran bir zorluğa sebep olursa, tedavi görmek için çocuk doğurma organını açabilir. Hastalığı dolayısıyla muayene olma zorunda olan bir kadını erkek doktorun muayene etmesi için, bedenine bakması ve dokunması gerekiyorsa, bakması ve dokunması caizdir. Sadece biri yeterli olursa (bakmak ve dokunmak) diğeri câiz değildir.[152]

Kadının yemek yapmak, dikiş dikmek, temizlik, çamaşır yıkamak ve zevk almakla alakası olmayan diğer ev işlerini üstlenmesi vacip olmamakla birlikte müstehaptır.[153]

---

[150] Küleyni, *el-Kafi fî 'ilmi'd-dîn*, 7/85/3.
[151] Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani,Yay. Hz. İmam Ali, *Tevzih'ul Mesail (Tam İlmihal),* İran, 1994, s. 414.
[152] Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani,Yay. Hz. İmam Ali, *Tevzih'ul Mesail (Tam İlmihal),* İran, 1994, s. 421.
[153] Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni Sistani,Yay. Hz. İmam Ali, *Tevzih'ul Mesail (Tam İlmihal),* İran, 1994, s. 476.

2.2.1.Rafizilikte Kadın

Rafizilik, birden fazla isimle tanınmaktadır. Bu fırkaya bu ismin verilmesi ve böyle bir fırkanın varlığı konusunda bazı farklı görüşlere rastlanmaktadır.[154]

Rafizilik ismi, bazı müelliflere göre Şiiler için kullanılan isimlerden birisidir. Ebû Hasan el-Eşarî'ye göre, Rafizilik, İmamiyye'nin başka bir adıdır. Zira O, Rafiziliği Zeydiler ve Gulat fırkalarıyla birlikte Şia'nın üç fırkasından birisi olarak göstermektedir. el-Eşarî bu ismin verilmesine sebep olarak da, Hz. Ali'nin Sıffin savaşında terk edilmesi olayını göstermektedir.[155] Sözlükte *topluluk* manasına gelen Rafizilik, terim olarak ise Zeyd b. Ali'nin, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliklerini kabul etmesi sebebiyle, Emevîler'e karşı başlattığı isyan sırasında kendisini terk eden ilk İmâmîler'i, ardından ilk üç halifenin hilâfetini reddettikleri için bütün Şiî grupları ifade etmektedir.[156]

Özel Hayat:

Rafizilik'te de bir grup Mut'a nikâhının helal ve caiz olduğunu kabul etmiştir. Nikah konusuna getirdikleri çözüm ise şöyledir: Velisi Allah, şahidi melekler, mehri ise İslam'dır.[157] Hz. Peygamber hayattayken bir grup Mut'a nikâhını uygulamış ve bunu helal saymıştır. Bu konuda Şeyh Müfid, bunun bir zina hali olduğunu savunanlara uzunca cevaplar vererek, Mut'a'nın bir nikâh çeşidi olduğunu savunur ve Cafer-i Sadık'a isnatta bulunur: Buna göre Mut'a Hz. Peygamber'in sünnetidir ve Müslümanın ömründe en az bir kere yapması gerekir.[158] Buna dayanarak Şiiler ve Rafiziler Mut'a nikâhını uygulamış ve kadın faydalanılması gereken bir meta olarak görülmüştür.[159]

Sosyal Hayat:

Rafiziler, imkân bulduklarında muhaliflerinin kadınlarını esir etme ve mallarını alma hususunda iki fırkaya ayrılmıştır. Birinci fırka, bunu helal görür ve müstehab kabul eder. İkinci fırka, haksız yere muhaliflerin kadınlarının esir edilmesini ve mallarının

---

[154] Ahmet İshak Demir, *Klasik Dönem Mezhepler Tarihi Kaynaklarının Objektifliği (İmamiyye Şia'sı Örneği)*, STS, Rize 2011, s.92.
[155] Ebu'l-Hasen el-Eş'ari, *İlk Dönem İslam Mezhepleri, Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l Musallin,* Kabalcı Yayınevi, Birinci basım, İstanbul 2005, s. 10, 29
[156] Mustafa Öz, *Rafizilik,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, İstanbul 2007, s. 396.
[157] Ahmet İshak Demir, *Klasik Dönem Mezhepler Tarihi Kaynaklarının Objektifliği (İmamiyye Şia'sı Örneği)*, STS, Rize 2011, s.95.
[158] Demir, a.g.e., s.94.
[159] Ebu Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed Serahsi, *el-Mebsût*: 5. Cilt, s. 152.

alınmasını haram görür. Yasakları mubah görmezler ve onları helal saymazlar. Aşırı Rafızilerden bir topluluğa göre muhaliflerinin kadınlarıyla zinayı haram saymayarak mubah görmüşlerdir.[160]

2.2.2.İsmaililik'te Kadın

İsmailîlik, tarih sahnesine VIII. Yüzyılda Şiiliğin karakteristik problemi olan selef-halef meselesinden çıkmıştır.[161] Beşinci İmam Cafer el-Sadık'ın 765'te ölümü üzerine, imametin nass ve tayinle Cafer'in en büyük oğlu İsmail ve onun oğlu Muhammed b. İsmail[162] ve soyundan gelen imamların hakkı olduğunu iddia eden Şii topluluğa İsmailîyye denmiştir.[163]

İsmailîyye Şia'nın müfrit ve bâtinî bir koludur. Bunlar yedinci imam olarak Cafer es-Sâdık'ın büyük oğlu İsmail'in olduğu görüşündedirler.[164] İsmailîyye, tarih boyunca Sünniler hatta bazı Şii gruplar tarafından İslam dışı bir mezhep olarak görülmüş ve diğer Müslümanlar tarafından baskı görmüştür.[165]

Özel Hayat:

İsmaililikle ilgili değinebileceğimiz en önemli kadın konusu, Mut'a nikâhına yaklaşımlarında somutlaştırılmıştır. Bâtıni karakterli olan bu fırkaya göre İslam'ın emir ve nehiylerinin pek çoğu tevil edildiği halde kadın açısından Mut'a konusunda Müslümanların geneliyle birlikte hareket etmişler ve mût'a'nın haramlığını kabul etmişlerdir.[166] Burada dikkate sunulması gereken önemli bir ayrıntı, Şii-İmamî geleneğin mût'ayı savunurken İmam Muhammed Bakır ve Cafer Sadık'ı referans olarak göstermelerine rağmen bunları imam olarak kabul eden İsmailîyye grupları mût'a'nın meşruluğunu kabul etmemeleridir.

---

[160] El – Eş'ar'i, a.g.e., s.79.
[161] Zahide Ay, *Alamut Sonrası Nizarı İsmailîliği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s.5.
[162] Şehristani, Çev. Mustafa Öz, *Milel ve Nihal "Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi",* Litera Yayıncılık, İstanbul 2011, s.152
[163] Muzaffer Tan; Editörler: Hasan Onat, Sönmez Kutlu; *İslam Mezhepleri Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s. 243.
[164] Şehristani, Çev. Mustafa Öz, *Milel ve Nihal "Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi",* Litera Yayıncılık, İstanbul 2011, s.153.
[165] Ahmet Bağlıoğlu, *İnanç Esasları Açısından Dürzilik,* Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s.41.
[166] Saffet Köse, *Kur'an ve Sünnete Göre Mut'a Nikâhı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s.8.

Mût'a nikâhını, kadını aşağılık bir konuma düşürmesi ve nesep karışıklığına sebep olması sebebiyle yasaklayan[167]

Muamelatta pek çok meselede Caferîyye fıkhına yakın olan İsmâiliyye fıkhı "*Mut'a nikâhını kabul etmeme"* ve "*vârislerin izni olmadan bir başka vârise yapılan vasiyeti hükümsüz sayma*" konularında ondan ayrılmaktadır.[168]

2.2.3. Nusayrilikte Kadın

Çoğunluğu Suriye'de yaşayan aşırı bir Şiî-Bâtını fırkasıdır. Bunlara günümüzde Nemîriyye ismi de verilmektedir. Nusayrî isminin ise geçmişte kalan bir isim olduğunu ve fırka kurucusuna nispeten bu ismin verildiğini ileri sürerler. Fırkanın ismini, kurucusu olan Muhammed b. Nusayr en-Nemiri'ye (270/883) nispeten aldığı bilinmektedir.[169]

Sosyal Hayat:

Nusayriyye çeşitli fırkalara ayrıldığından bazıları kadınları diğer hayvanlar derecesine indirip, ruhtan yoksun olduklarına ve onların ceza ve mükâfat da görmeyip, ölümle tamamen yok olacaklarına inanırlar.[170] Nusayrilere göre kadınlar ruhları olmayan varlıklardır. Şeytanlar insanların günahlarından, kadınlar da şeytanların günahlarından yaratılmışlardır. Bu bakımdan Nusayriler kadınlara mezheplerinin sırları açıklamaz.[171] Bu taassuplarından ötürü Fâtıma'nın ismini kullanmayıp, metinlerinde bu kelimenin müzekkeri olan Fâtır'ı kullanmışlardır. Nusayrilere göre kadınlar bu mezhebe giremez, erkekler ise mezhebe girmekle yükümlüdürler. Sırlarını, başkalarına açma korkusuyla kadınlara hiçbir şey öğretmedikleri gibi kadınlar ayinlere de katılamazlar.[172]

Bu yüzden Nusayriliğin kadın konusunda en çok eleştirilen yönü, kadınlara dini yönden sadece zahiri bilgilerin öğretilmesi ve kadının cemaat namazlarına alınmamasıdır. Nusayrilere göre bunun nedeni dinin gizliliğinde bulunmakta olup, Nusayrilerin kadının diğer inanç gruplarından birine mensup kişiyle evlenmesi ya da inancını açıklama

---

[167] Ali Osman Ateş; *İslam'a Göre Cahiliye Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri,* Beyan Yayınları, Ekim 2014, s. 331.

[168] Mustafa Öz; Mustafa Muhammed Eş-Şek'A*, İsmailiyye,* TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2001, Cilt: 23, s. 130.

[169] Ergin Sertel*, Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005, s.104.

[170] Sayın Dalkıran, *Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik),* A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:21,Erzurum,2003, s.215.

[171] Ethem Ruhi Fığlalı, Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, İstanbul 1996, s.186.

[172] Dalkıran, a.g.e., s.218.

konusunda herhangi bir baskıya maruz kalması durumunda buna dayanamayarak sırrı açıklayacağı, dolayısıyla dinin varlığı ve sır özelliğinin zedeleneceği inancıdır. Bu sebeple kadının fizyolojisi ve ailedeki üst düzey sorumluluklarından dolayı kadın, dinin batini yorumundan muaf tutulmuştur. Onun için Nusayrilerde kadınlara sadece zahiri dualar (arınma, şahadet, tevekkül gibi) öğretilir. Kadınlar namazlarda bulunmamalarına karşın, dini bayramlarda ayinlerin her aşamasında yer alırlar. Buna rağmen, toplumsal baskının nispeten çözüldüğü günümüzde, inancın dinsel metinleri ve mantığı kadınlara artık daha açık bir şekilde anlatılabilir.[173]

Özel Hayat:

Nisa Suresi 23. ayete[174] göre evliliklerini yapan Nusayriler, bu ayette sayılanlar dışındakilerle evlenirler. Nusayriler nikâh sırasında kadının adetli olmaması gerektiğine inanırlar. Nikâh için kadının anne babasının izni olması gerekir. Evlenen erkek karısına belirlenen mehri verir ve nikâh gerçekleşir. Erkek geçimsizlik sebebiyle kadını bırakmışsa boşanmış sayılır. Bu boşanmadan dolayı kadına nafaka verilir. Kadın ve erkek bu boşanmadan pişman olursa tekrar evlenebilirler. İkinci kez yapılan bu evlilikte kurban keserek evlenirler. Bunu üçüncü kez tekrarlarsa bir daha evlenemezler. Nusayrilerde dört kadınla evlilik yapılabilirken bu evlilik hepsi arasında eşit sevgi ve her bakımdan adalet sağlamak şartına bağlanmıştır. Mut'a ise, zinayı kaldırmak amacıyla getirilmiş bir nikâh diye inanırlar.[175]

Soy erkek üzerinden devam eder ve evlenen bir kadın kocasının soyuna geçer. Yasalara göre cinsiyet fark etmeksizin bütün çocuklar, ebeveynlerin mülkiyeti üzerinde ortak ve eşit haklara sahiptirler. Kadın eşinin mirasından hak sahibi olabilmektedir. Miras uygulaması erkeğe iki kadına bir oranında pay ayırmak şeklinde anlaşılmıştır. Öte yandan yaygın olanı kıza çeyiz, ailenin büyük oğluna da mal kalmasıdır. Kadın evlenirken erkek

---

[173] Ergin Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005, s.s. 107,109.

[174] "*Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (evliliğiniz son bulduğunda) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."*

[175] Ömer Uluçay, *Nusayrilik İnanç Esasları- Tenasüh,* Karahan Yayınları, Adana, 2003, s.202-203-204.

tarafı evlilik kuralı olarak kıza toprak veya ev gibi hediyeler vermek zorundadır.[176] Nusayri genç kızları arasında 10-15 yaş aralığında evlenmeler görülmektedir.[177]

Bayram kutlamalarında hizmet eden kadının evli olması ilk kuraldır. Bunun dışında bayram kutlamalarında hizmet edecek olan kadının; adet olmamış, kötü yola düşmemiş, dul lohusa olmamış ve yeni doğum yapmış bir kadına dokunmamış olması gereklidir.[178]

2.2.4. Bahâîlik'te Kadın

Diğer dinlerin ortaya çıkış şeklinin aksine, zamanla ve çeşitli merhalelerden geçerek, kurucusu Bahaullah'ın kendisini önce mehdi, daha sonra peygamber olarak nitelediği ve son olarak da bağlılarının Allah mertebesine çıkardığı, bir İslam menşe'li bir mezhep olduğu söylenmektedir. 19. yüzyılın ortalarında İran'da ortaya çıkan ve bağlılarınca yeni bir evrensel din olarak sunulmak istenen, Yetik tarafından da sapık olarak nitelendirilen bir oluşumdur.[179] Günümüzde Bahailik bütün dinleri birleştirmek, dünya birliği ve barışını oluşturmak, kadın-erkek eşitliğini sağlamak gibi düşüncelere sahip, bu yolda çalışmalar yapmak isteyen bir sistemdir.[180]

Bahâîlerin*[181] kadını toplum hayatının tüm aşamalarında yer alması için teşvik etmesi, bu mezheple ilgili bilinen yaygın bir görüştür.[182] Ancak bu teşvik Umumi Adalet Evi*[183] Kanunları[184] mucibinde erkekler tarafından sınırlandırılır. Bahailikte, önemli bir

---

[176] Hüseyin Türk, *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005, s.73-74.
[177] Türk, a.g.e., s.75.
[178] Türk, a.g.e., s.81.
[179] Zübeyir Yetik, *Bahailer*, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale Yayınları:1, s. 115.
[180] Yetik, a.g.e., s. 116.
[181] Bahâîlerin dini statüsü için bkz: Hasan Onat; Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, (Mehmet Zeki İşcan), Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.505.
[182] Hüseyin Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, Sentez Yayım Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş., 2015, s.265.
[183] *Bahailiğin idari nizamının merkezidir.
[184] Neyir Özşuca, *Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları*, 1984, s.s. 59-60.

anlama sahip olan Mahalli ve Merkezi Ruhani Mahfillere*[185] kadınların da üye olabilmeleri idari işlerde tam bir hakka sahip olmaları anlamını taşır.[186]

Bahâîler, kurucuları Abdülbahâ'nın bu görüşünü kabul ederek, bu görüşün arkasında ilahi bir yol göstericilik olduğunu ve bir hikmet bulunduğunu ifade ederler. Bahâîlikte, kadın yeryüzünde erkekle eşit haklara sahip, dinde ve toplumda önemli yeri olan bir varlıktır. Kadın erkek herkesin ödevi, emri tebliğ etmek ve öğretmektir. Kadın bu yüce mertebeden menedildiği sürece erkeğin de mukadder mertebesine yükselebilmesi mümkün görülmez.[187]

Bahâîlikte, özgürlüğü için Kaçar Hanedanı'na isyan eden ve Bâbi hareketinin öncüsü sayılan Fatma Begüm Baragani (1814-1852) önemli kadın şahsiyetlerin başında gelmektedir.[188] Zerrîntâc adıyla da meşhur olan bu kadın[189] hareketlerini kısıtladığı için eşini terk etmiş ve sevgilisi ile aleni bir ilişki yaşamış olan Baragani, her zaman eşitliği savunmuş ve Ortadoğu'daki feminist hareketin de lideri olarak sayılmış, devrimci isyan hareketinin öncüsü olmasının yanında şair olmasıyla da tanınmıştır. Kurretü'l-Ayn, Cenâb-ı Tâhire ve Ferahu'l-Fuâd lakablarıyla da tanınan Zerrîntâc, yenisi henüz gelmemiş olan İslâm şeriatının neshedilmiş olduğunu, bu yüzden yasak olan her türlü davranışın meşrû sayılması gerektiğini ileri sürmüştür.[190] Bütün bu faaliyetleri yüzünden de 1852 yılında idam edilmiş bir kadın olarak bilinmektedir.[191]

Bahâî mezhebinde beşeri faziletlerin kadın ve erkeğe eşit derecede ait olduğuna inanılır. Tanrı huzurundaki saygınlık cinsiyete değil, yüreğin temiz ve aydın olmasına

---

[185] **Ruhani Mahfil, Abdülbaha tarafından Bahai Dinini yöneten seçilmiş heyetlere atfen belirlenmiş bir terimdir. Bahailikte herhangi bir ruhban sınıfı olmadığı için toplumun işlerini yürütenler bu mahfillerdir. Yerel seviyede olanlara ilaveten milli Ruhani Mahfiller de vardır.* (bkz. Ethem Ruhi Fığlalı, *Bahâîlik*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul 1991, s. 465.)

[186] Marzieh Gail , *Abdu'l-Baha, "Selections from the Writings of Abdu'l-Baha*", Compiled by the Research Department of the Universal House of Justice , 1978, s.32

[187] Marzieh Gail , *Abdu'l-Baha, "Selections from the Writings of Abdu'l-Baha*", Compiled by the Research Department of the Universal House of Justice , 1978, s. 40.

[188] Fatin Kanat, *İran Sinemasinda Kadin: Kadin Temsili Ve Kadin Yönetmenler*, Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.23.

[189] Ethem Ruhi Fığlalı, *Bahâîlik,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul 1991, s.464.

[190] Ethem Ruhi Fığlalı, *Bahâîlik,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul 1991, s.465.

[191] Susan Stiles Maneck, *Táhirih: A Religious Paradigm of Womanhood (Tirih: Dini Bir Kadınlık Paradigması),* Published in the Journal of Bahá'í Studies Vol. 2, number 2 (1989), Association for Bahá'í Studies 1989., s.8.

bağlıdır. Bahâîler, kadının ilerleme ve becerilerindeki eksikliğinin, onun fırsat ve eğitimindeki eşitlik ihtiyacına bağlı olduğunu söylerler. Şayet bu eşitlik ona verilmiş olsaydı, kadının da kabiliyet ve kapasitede erkeğin muadili olacağını savunmuşlardır.[192] Bahâîler, insanların mutluluğunun ve esenliğinin kadın ve erkeğin eşit derecede gelişmesine bağlı olarak gerçekleşeceğini, zira onların her ikisinin de birbirlerinin yardımcısı ve tamamlayıcısı olduğunu savunur. Bahâullah, tüm hanımların eğitilmesini emrederek, kadın-erkek herkesin eşit haklara sahip olduğunu ve her iki cinsiyetin eğitimlerinde farklılık olmaması gerektiğini bildirmiştir. Tanrı katında cinsiyetin bir özelliği yoktur. Düşüncesi temiz, eğitimi üstün, ilmi başarıları büyük, hayırseverliği fazla olanlar ister kadın, ister erkek olsun, ister siyah, ister beyaz olsun tüm meziyetleriyle mümtaz olurlar ve bundan başka bir fark da yoktur.[193]

Kadınla erkeğin eşitliği Bahâî öğretileri tarafından garanti edilse de, toplumsal rollerinin kadına yüklediği bazı kaçınılmaz sorumlulukları vardır. İstedikleri mesleği seçme hakkına sahip olsalar da kendi doğurdukları çocukların ilk öğretmeni olmak durumundadırlar. Bahâîler kadınların iştirak etmesinin uygun olmadığı bazı meselelerin var olduğunu söylerler. Örneğin bir düşman hücumu karşısında, toplumun hararetli bir savunma içinde bulunduğu zamanlarda hanımlar askeri hizmetlerden muaf tutulmuşlardır.[194]

Bahailik inancında, kadınların özgürlüğü, iki cins arasında tam eşitliğin sağlanması, dünya barışının en önemli ön şartlarından biridir. Yani Bahailere göre, kadınlar insan girişiminin her alanında tam eşitliğe kabul edilirse, uluslararası barışın boy vereceği ahlâkî ve psikolojik ortam oluşabilir.[195]

Bahailerde kız çocukları da erkek çocuklarıyla eşit şekilde eğitime zorunlu tutulmuş ve bu sorumluluk şer'i bir emirle anne – babaya verilerek, Bahaullah tarafından bu eğitim öğretim kız çocuklara da erkek çocuklara da farz kılınmıştır.[196] Bahaullah

---

[192] Marzieh Gail , *Abdu'l-Baha, "Selections from the Writings of Abdu'l-Baha*", Compiled by the Research Department of the Universal House of Justice , 1978, s. 42.
[193] Marzieh Gail , *Abdu'l-Baha, "Selections from the Writings of Abdu'l-Baha*", Compiled by the Research Department of the Universal House of Justice , 1978, s. 44.
[194] Hüseyin Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, Sentez Yayım Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş., 2015, s.298.
[195] Bal, a.g.e., s.312.
[196] Neyir Özşuca, *Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları*, 1984, s. 27.

tarafından, kız çocuklarının eğitim ve öğretime tabi tutulması erkek çocuklara nazaran daha önemli görülmüş, bunun sebebinin ise kız çocuğunun ilerde anne olarak evlatlarını yetiştirecek olması ve ilk eğitimcinin anne olması gerektiği olarak belirtilmiştir.[197]

Bahailerde evlilik önemlidir ve nikah Bahailerin inandıkları kutsal kitaplardaki gibi dualarla yapılır. Nikahta, erkeğin kadına mehr vermesi şarttır ve mehrin miktarı yine kutsal kitaplarda anlatılan şekliyle verilir. Çok eşlilik vardır fakat uygun görülmemiştir.[198] Boşanma ise Bahailikte yapılır ancak hoş karşılanmamıştır. Ruhani Mahfil, çiftlere kesin olarak ayrılmadan önce bir yıllık müddet vererek kadının bakımını erkeğe yükler ve bir nafaka tayin edilir. Verilen sürede anlaşma sağlanamazsa boşanma gerçekleşir, anlaşma sağlanırsa sanki ilk defa evleniyormuş gibi mehr yeniden verilir.[199]

Zina hususunda ki hüküm erkek için altın cezası iken, kadın için acı bir azabın olması gerektiği şeklindedir.[200]

2.2.5. Dürzilikte Kadın

Fatımî halifelerinden el-Hâkim bi-Emrillah el-Mansur b. el-Aziz billah (385-411/996-1021)'ın veziri Hamza b. Ali'nin kurduğu İslâm dışı bâtıl bir mezheptir. Propagandacı dâîlerinden birisi olan Nuştekîn ed-Dürzî (ö. 410/1019)'nin ismine izafetle anılan Dürzîlik, siyasi-itikadî bir mezheptir. Şiîliğin İsmailiye kolundan doğmuştur.[201]

Dürzilik, Şii eğilimli bir mezhep ya da inanış olmakla birlikte gizliliğe ve gizliliğin sürdürülmesine büyük önem vermekte, bu gizliliği de takiyye olarak kabul etmemektedirler.[202] Dürziliğin bu karakterinden ötürü bu inanç hakkında net bir bilgi edinilmesi mümkün olmamıştır. Fakat Mısır seraskeri İbrahim Paşa döneminde Teym vadisindeki Dürzi bölgesinin dolayısıyla da Dürzi inanışına dair kitapların ele geçirilmesi

---

[197] Özşuca, a.g.e., s.s. 27-28.
[198] Ethem Ruhi Fığlalı, *Babilik ve Bahailik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/132, Ankara, 1994, s.73.
[199] Fığlalı, a.g.e., s.73.
[200] Fığlalı, a.g.e., s.74.
[201] Mustafa Öz, *Dürzilik*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, s.46.
[202] Ahmet Bağlıoğlu, *Ortadoğu Siyasi Tarihinde Dürziler*, Tarih Şubesi Yayınları No:10, Elazığ 2006, s.101.

ve Dürzilik üzerine yapılan kapsamlı araştırmalar neticesinde birtakım bilgilere ulaşılması mümkün olmuştur.[203]

Özel Hayat:

Dürzilerde on üç yaşından küçük kızlarla ve Dürzi olmayan kişilerle evlenmek, Mut'a nikâhı, cariye edinme haramdır.[204] Birden fazla kadınla evlenmek yasak olup böyle bir nikâh bâtıldır. Çok evlilik ve cariyelik durumunun toplumun yapısını bozduğuna inanırlar. Kocası ölen bir kadın daha sonra evlenmezse en yakın erkek akrabası tarafından himaye altına alınır ve miras bırakılan malların ve çocukların idaresi kadına bırakılır.[205]Boşanma bir kez olur ve kadın aynı erkekle tekrar evlenemez.[206] Dürzî toplumunda, kadının kısır olması veya erkek çocuk doğurmaması en çok görülen boşanma sebepleridir. Zina edenin evliliği de sona ermiş sayılır. Hamza b. Ali bu konuda kadınlara hitaben: *" Mümin kadınlar! Sakın ha sakın, biriniz Mümin bir erkeğe ya da başkasına, oğluna veya babasına baktığından başka gözle bakmasın."* diyerek onları ciddi şekilde uyardığı Dürzi risalelerinde rastlanmıştır.[207] Dürzî dinî hukukuna göre kadının da boşama hakkı vardır.[208]

Örtünmesi ve Süslenmesi:

Dürzilikte kadınların örtünme zorunluluğu bulunmamaktadır.[209]

Sosyal Hayat:

Dürziler, mal taksimatını kadın ve erkek arasında eşit olarak yaparlar.[210] Kutsal metinlerde Dürzî kadınlarla erkekler kardeş kabul edilmekte, bir Dürzî erkeğin Dürzî kadınla evlenmesi halinde kadını kendisine eşit kabul etmesi, bütün mallarını onunla

---

[203]Sayın Dalkıran, *Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik),* A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:21,Erzurum,2003, s.201-210.
[204] Bağlıoğlu, a.g.e., s.120.
[205] Bağlıoğlu, a.g.e., s.s.121-122.
[206] Bağlıoğlu, a.g.e., s.121.
[207] Bağlıoğlu, a.g.e., s.s.117-118.
[208] Bağlıoğlu, a.g.e., s.120.
[209] İzzettin Artokça, *Ortadoğu'da Dürzîler*, Stratejik Rapor No: 54, s.10.
Ayrıca bkz: Jabbour, Elie N; *"The History of the Druze and the Shihabi Dynasty"*, Islam, Spring 1998, Boston, s.1-5.
[210] Bağlıoğlu, a.g.e., s.122.

paylaşması emredilmektedir. Bu bakımdan Dürzîlik kadın ve erkeğin eşit olduğunu, hukuk açısından aralarında bir fark bulunmadığını ortaya koymaya çalışır.[211]

Dürzî cemaati, dinî konuları bilen "*ukkal*" ve bilmeyen "*cuhhal*" olmak üzere iki kısma ayrılır. Ukkal sınıfına mensup kişiler erkek olduğu gibi bayan da olabilmektedir. Bunlar da ukkalin yükümlülüklerini taşırlar. Ukkal sınıfına mensup bayanlara "*akilat*" denir ve bu kişiler yüzlerini örten bir giysi girmekle mükelleftirler.[212] Cuhhal sınıfına mensup olan kadınlara ise "*cahilat*" denilir. Akıllı kadına "*cüveyde*", cahil kadına "*gayr-ı cüveyde*" derler.[213] Akilattan bir bayanın "*cuhhal"* sınıfa mensup birisinin eşi olması durumunda, kadının dinî sırları eşinden saklaması ve Dürziliğin kutsal öğretilerinin anlatıldığı kitapları ve risaleler bir sandıkta saklaması gerekmektedir.[214] Dürzi kadınların arasından daîlik*[215] mertebesine kadar çıkanlar da olmuştur.[216]

2.3. Ehl-İ Sünnet'te Kadın

Ehl-i sünnet, Hz. Peygamber ile ashabın dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler anlamında kullanılan bir tabir olarak literatüre geçmiştir.[217] Hz. Peygamber'in hadislerine[218] konu olan Ehl-i sünnet, taraflarınca kurtuluşa eren fırka olarak kabul edilmiştir.[219] Çok geniş bir anlamı olan Ehl-i sünnet, fıkhî mezhepler ve i'tikadî mezhepler olarak ayrılmaktadır.[220] Buna göre Sünni çevrelerce dört büyük mezhep olarak tanımlanan Hanefilik, Şafiilik, Hanbelilik ve Malikilik Ehl-i Sünnet

---

[211] Mustafa Öz, *Dürzilik*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, s.40.
[212] Bağlıoğlu, a.g.e., s.s.114-115.
[213] Sayın Dalkıran, *Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik),* A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:21,Erzurum,2003, s.209.
[214] Mustafa Öz, *Dürzilik*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, s.42.
[215] * Arapça'da "seslenmek, çağırmak, davet etmek" anlamındaki **da've** veya **duâ** kökünden sıfat olan **dâî**, "insanları kendi din veya mezhebine çağıran kimse" demektir. *(Bkz: Mustafa Öz, Dâî, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 420.)*
[216] Ahmet Bağlıoğlu, *Ortadoğu Siyasi Tarihinde Dürziler*, Tarih Şubesi Yayınları No:10, Elazığ 2006, s.122.
[217] Yusuf Şevki Yavuz, *Ehl-i Sünnet*, TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt: 10, İstanbul 1994, s.525.
[218] "Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan kurtulan yalnız biridir. Geriye kalanlar helak olacaktır. Kurtulan hangisidir? Diye sorulduğunda, Ehli Sünnet ve'l-Cemaattir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat hangisidir? Denildiğinde, bugün benim ve sahabemin içinde bulunduğu fırkadır" buyurmuştur.(*Dârimî, İmam Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, "Sünen", (Çev. Abdullah Aydınlı), I-IV, Madven Yayınları, İstanbul 1996.*)
[219] Şehristani, Çev. Mustafa Öz, *Milel ve Nihal "Dinler, Mezhepler ve Felsefî Sistemler Tarihi",* Litera Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 12-13.
[220] Neşet Çağatay; Agah Çubukçu, İslam Mezhepleri Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Yayınları, Ankara 1985, s. 154.

içerisinde sayılmıştır.[221] İ'tikadî mezhepleri ise, Selefiyye, Eş'ariyye ve Mâturîdiyyedir.[222] Bu başlık altında Ehl-i Sünnet'in fıkhî ve i'tikadî olarak kadın konusundaki görüşleri ele alınmıştır.

İslam tarihine bakıldığında, Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Müslüman olan Araplardan, sonraki dönemlerde Müslüman olan kavimlere kadar çoğunda, içinde yaşamış bulunduğu kültürün ve önceden benimsemiş olduğu din ve örflerin etkisi görülmüştür. Bu sebeple İslam'ın itinayla ve sindire sindire[223] kadına kazandırdığı hakların büyük çoğunluğu, eski örf veya dinlerin etkisiyle onlardan geri alınmış, kadın hakları noktasında ilerlemenin aksine gerilemeler yaşandığı görülmüştür.[224] Şu örnek hadise yerinde olacaktır kanaatindeyiz: Cahiliye döneminin alışkanlığı olarak ilk Müslümanların İslam'ın kadına verdiği değeri nasıl zor kabul ettiklerini Abdullah b. Ömer (74/693) şöyle anlatıyor: "Biz Rasûlullah zamanında hanımlarımıza söz söylemek ve istediğimiz gibi davranmaktan hakkımızda bir vahiy gelir korkusu ile sakınırdık. Hz. Peygamber vefat edince istediğimiz gibi konuştuk ve istediğimiz gibi davrandık."[225] Bu hadiseden kadına hak ettiği değer Hz. Peygamber zamanında verilirken vefatından sonra aynı itinanın gösterilmediği anlaşılmaktadır.

Tarihe bakıldığında, kadınlar altıncı asrın sonlarına kadar içinde bulundukları toplumlar tarafından daima sömürülmüş, İslam'ın doğuşuyla birlikte, kadınlar da onun aydınlığından faydalanarak gerçek kimliklerine kavuşmuşlardır. Tarih boyunca taşımak zorunda kaldığı kölelik zincirini kırıp atan kadın imajı, İslam nurunun altına sığınmış, şehevî duyguların elinde oyuncak olmaktan kurtularak, toplumun kalkınmasında, gelişmesinde ve huzurunda etkin bir rol üstlenmiştir.[226]

İslam, kadın hakları konusunda bir takım yenilikler ve prensipler ortaya koymuştur: Bunları şöyle açıklayabiliriz:

---

[221] Yavuz, a.g.e., s.527.
[222] Çağatay; Agah Çubukçu, a.g.e.,, s. 191.
[223] Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 2. Cilt, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.158.
[224] Karaman, a.g.e., s.159.
[225] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 68.
[226] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 75.

1- İslam'da kadın yaratılış yönüyle, erkekle tamamen eşittir. Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan Rabbinizden korkun.*"[227] İslam'a göre kadın ve erkek, birbirini tamamlayan bir bütünün parçalarıdır ki; kadın erkeğe, erkek de kadına daima muhtaçtır. Bir başka ayette: "*… Onlar (kadınlar) sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz…*"[228] buyrularak birbirlerini koruyan ve sakınan bir bütünden bahsetmektedir.

2- İslam, geçmiş toplumların oluşturmuş olduğu kadın üzerindeki laneti kaldırmış, insanın cennetten çıkarılmasına ve lanetlenmesine kadının sebep olduğu inancını reddetmiştir: *"Dedik ki: "Oradan hepiniz inin. Bundan sonra size benden bir hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa, onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır."*[229] *"Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı.*"[230] ayetlere bakıldığında; Allah'ın uyarılarını Hz. Havva'ya değil, direk Hz. Âdem'e yapmakta, şeytanın sinsi planlarını ve düşmanca niyetini ona bildirmektedir.

3- İslam'a göre, kadının da dininin gereklerini yerine getirme ehliyeti vardır[231] ve o da hayatı boyunca yaptığı amellere göre ya mükâfatlandırılacak ya da cezalandırılacaktır. Bu konuda Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: *"Erkek ve kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.*"[232]

4- İslam, cahiliye adetlerinden olan kız çocuklarının diri diri gömülerek öldürülmesini de şiddetle yasaklamış ve konu ayette de belirtilmiştir: "*Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda.*"[233] İslam kadına, ister kız, ister eş ve isterse anne olsun, her durumda da hürmet gösterilmesini ve ikram edilmesini emretmiş ve kadınların

---

[227] En-Nisâ, 1. Ayet.
[228] Bakara Sûresi, 187. Ayet.
[229] Bakara Sûresi, 38. Ayet.
[230] Tâ-Hâ Sûresi,121. Ayet.
[231] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 70-71.
[232] Nahl Sûresi, 97. Ayet.
[233] Tekvir Sûresi,8-9. Ayet.

eğitim ve öğretimine de büyük önem vermiştir.[234] İslam, çok evliliği bir düzene koyarak, kadının sömürülmesine ve kullanılmasına dur demiştir. Bunun için de bir erkeğin evlenebileceği kadın sayısını dörtle sınırlamıştır .[235] İslam, boşanma müessesini bir düzene koymuş ve bir takım kaideler getirerek bu konuda da kadının mağduriyetini gidermiştir. Bütün bu konuları ayrı bir alt başlıkta incelemeyi uygun gördük.

Kur'an'ı Kerim'in, evlenilecek kişide aradığı temel şart "iman" keyfiyetidir. Ehl-i sünnet mezhepleri de bu konuda ortak görüştedir.[236] Bir Müslüman erkek, bir putperest kadını, onun için bu hanım ne kadar cazip olsa da alamaz.[237] Mümin bir cariye putçu hür kadından daha hayırlıdır. Kadın cihetin den de durum aynıdır. Bir mümin köle, putçu hür erkekten daha hayırlıdır.[238]

2.3.1.Fıkıhta Kadın – Erkek Hususunda Bazı Tartışmalı Konular

Zikredeceğimiz başlıkları Ehl-i Sünnet mezheplerinin yorumlarıyla vermeyi uygun gördük.

2.3.1.1.Mehir

İslami kaynaklarda mehir; evlenirken erkeğin eşine verdiği para veya maldır.[239] Nitekim Kur'an'da *"Kadınlara mehirlerini seve seve verin…"*[240] Ayetiyle, mehrin kadına verilen değerin göstergesi ve kadının hakkı olduğunu vurgulamıştır.

Hanefi mezhebinde, kadına mehir alma hakkı verilmiş, ancak bu nikâhın şartlarından olmayıp, nikâhın doğurduğu haklardan sayıldığı için, kadının lehine bir alacak olarak doğmaktadır.[241] Nikâh esnasında mehir belirtilmemiş, hatta verilmeyeceği şart koşulmuş bile olsa Hanefi mezhebinde evlilik geçerliyken, mehri nikâhın şartlarından kabul eden Malikiler böyle bir şartla yapılan evliliği geçerli saymaktadır.[242] Evlenen

---

[234] Toksarı, a.g.e., s. 68.
[235] Nisâ Sûresi, 3. Ayet ve 129. Ayet.
[236] Şamil Dağcı; *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri –I (Sürekli Evlenme Engelleri)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 41, Sayı 1, 2000, s.146.
[237] Bakara Sûresi, 221. Ayet.
[238] Mehmet Said Hatipoğlu, *İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik Hilafetin Kureyşiliği*, s. 203.
[239] Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 2. Cilt, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.98.
[240] Nisâ Sûresi, 4. Ayet.
[241] Karaman, a.g.e., s.98.
[242] M. Akif Aydın, "*Mehir*", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, Cilt 28, s.389.

kadının hakkı olan mehri, başka biri alamaz ve çeyiz veya başka bir şeye harcanması da istenemez.[243] Mehir, İslam'a göre erkeğin kadına evlilik sözleşmesi sırasında vermek zorunda olduğu sosyal güvence olarak, evlenen her kadına ödenmesi şarttır.[244] Çünkü erkeğin yapmak zorunda olduğu ilahi bir emirdir. Allah her durumda mehrin nasıl ödeneceğini açıklamıştır. Hatta Bakara suresi 236. ve 237. ayetlerde erkeklere, evlendikleri fakat dokunmadıkları kadınları boşamak istediklerinde bile mehrin bir kısmını ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Mehir için Hanefiler 10 Malikiler 3 dirhem kadar gümüş değerini alt sınır kabul etmişlerken; Şafii ve Hanbeliler 'de ise bir alt sınır belirlenmemiştir.[245]

Mehirle ilgili kadınların kendi haklarını elde etmek için ne ölçüde şuurlandıklarını[246] anlayabilmemiz için Mesruk (63/683) anlatıyor: "Ömer b. Hattab, Rasulullah'ın minberine çıkarak: 400 dirhemin üzerinde mehr kabul etmiyorum, dedi. Kureyş'ten bir kadın Hz. Ömer'e itiraz etti. Kadın: "Ey müminlerin emiri! 400 dirhemden fazla mehr vermeyi insanlara yasakladın mı? deyince, Hz. Ömer 'evet' dedi. Bunun üzerine kadın: Allah'ın Kur'an'ı Kerim'de: 'Siz onlardan birine (kadınlardan birine) yüklerle mehr vermiş olsanız verdiğinizden bir şey almayın...' (Nisa, 4/20) buyurduğunu duymadın mı? dedi. Hz. Ömer: "Allah'ım! Beni bağışla, bütün insanlar Ömer'den daha bilgili, dedikten sonra tekrar minbere çıkarak şunları söyledi: Ey insanlar! Ben size 400 dirhemin üzerinde mehr alamayacağınızı yasaklamıştım. Kim istediği kadar malından mehr verirse versin".[247]

Mehrin, ödenmesi gereken bir borca dönüşmesi için Hanefi ve Hanbelilere göre nikâhın kıyılmasından sonra ya zifaf veya geçerli (sahih) halvet durumu gerçekleşmelidir. Zifaf gerçekleşmeden, taraflardan birinin ölmüş olması da aynı sonucu doğurur. İmam Malik ve Şafii sahih halveti borcu kesin hale getiren durumlar arasında saymamaktadır.[248] Ayrıca nikâh kıyıldığı halde belirtilen şıklardan biri gerçekleşmeden taraflar arasında

---

[243] Karaman, *a.g.e.,* s.99.
[244] Nisâ Sûresi, 24. Ayet.
[245] Aydın, a.g.e., s.389.
[246] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s.s. 74-75.
[247] İbn Kesir, *Tefsir,* ll, 212.
[248] M. Akif Aydın, "Mehir", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, Cilt 28, s.390.

ayrılık gerçekleşirse, bu ayrılığa kocanın sebep olması -mesela karısını boşaması- durumunda kadın mehrin yarısına hak kazanır.[249]

İslam dininin, mehirle kadına verdiği sosyal güvence yadsınamaz bir gerçektir. Bu kimi taraflarca söylendiği gibi kadını satın alma veya kullanma bedeli[250] söyleminin aksine, kadına verilen bir armağan[251] olup mahiyeti çok derin olan bir konudur. Cahiliye devrinde bahsi geçen evliliklere karşı kadının onurunu ve kimliğini koruyan bu husus, İslam hukuku literatüründe geniş yer almaktadır.

2.3.1.2.Boşanma ve Kadını dövme

İslam hukukunda evliliği sona erdiren sebeplerden biri olan boşanma (talak) sözlü bir tasarruftur.[252] İslam dininde boşanma yasaklanmamış, bu tasarrufu erkeklerin bizzat, kadınların ise hâkim aracılığı ile yapmasına imkan vermiştir.[253]

Hanefiler de boşanmanın temel unsuru niyet, Maliki, Hanbeli ve Şafilerde ise niyetin yanında, taraflar ve yetki de sayılmıştır. Boşanmak isteyen kişi niyetini açık söz ve davranışlarla belirtmek zorundadır ki ancak böyle bir boşanma sarih olarak gerçekleşmektedir.[254]

Sarih talâk, boşama iradesi kendisinden açıkça anlaşılan ve diğer dillerde de bu anlamda kullanılan sözlerle olur. Fakihler talâkın ve aynı kökten türeyen kelimelerin sarih olduğunda ittifak etmiştir. Şâfii ve Hanbelîler Kur'an'da boşanma manasında geçen "firâk" ve "serâh" kökünden türeyen kelimeleri de sarih kapsamında saymaktadır. Malikilere göre ise yaygın biçimde boşamayı (talak) ifade etmek üzere kullanılan belli bir kinayeli lafzın söylendiği veya güçlü karinelerin olduğu durumlarda niyete bakılmamakta, söz yeterli görülmektedir.[255]

İslam evliliğin devamını uygun görmüş, ancak makul sebeplerle yapılan boşanmanın da yolunu açmıştır.[256] Evliliği sona erdirmenin selâhiyeti erkeğe verilmiş,

---

[249] Aydın, a.g.e., s.391.
[250] Aydın, a.g.e., s.391.
[251] Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 2. Cilt, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.98.
[252] Karaman, a.g.e., s.106.
[253] Karaman, a.g.e., s.108.
[254] H. İbrahim Acar, *"Talak"*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2010, Cilt 39, s.496.
[255] Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku,* 2. Cilt, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.107.
[256] Acar, *a.g.e.*, s.497.

bunun sebebi de şöyle açıklanmıştır: "Boşama selâhiyeti her iki tarafa birden verilse yuvanın dağılması ihtimali iki misline çıkacak, hâkime verilse aile sırları ortaya çıkacaktır."[257] Boşama hakkının erkeğe verilmesinin bir başka mahiyeti ise erkeğin boşandıktan sonra da, evlenirken de yapacağı masraflar neticesinde, boşama işine cesaret edemeyip karar vermeden önce yeterince düşünmeye mecbur kalmasıdır. Yani erkeğin eşini sebepsiz boşamasını önleyen mehir ve nafaka gibi bağlayıcı unsurlarının olması bu selâhiyetin sebeplerindendir denilebilir.[258] Kadın ise boşama selâhiyetini ya nikâh esnasında veya daha sonra kocasının boşama selâhiyetini kendisine vermesiyle elde edebilir. Kadının evlikten zarar görmesi durumunda ise muhalaa (kadının bir bedel karşılığında evliliği bitirmesi),[259] hakemlik ve tefrik (hâkimin boşaması)[260] yolları kadın için açık olmakla beraber bu yollardan birine başvurarak evliliği sona erdirebilir ve zarardan kurtulabilir.[261] Ayetlerden misal vermemiz gerekirse Nisa suresi 128. ayet erkeğin geçimsizliği durumunda, kadının boşanma hakkına delalet eder. Bakara suresi 229. ayet de kadının eşini boşama şartlarını beyan etmektedir. Böylece boşanma sanıldığı gibi erkeğin iki dudağı arasında değil; şahitler, deliller eşliğinde mahkemece yapılan bir işlem olduğu sonucuna varabiliriz.

İslam dininin kadını dövme konusuna izin verdiği söylenen ve bu konuda yadsınamayacak kadar fazla eleştirilerin geldiği Nisa suresi 34. ayette Allah *"Erkekler kadınların koruyup gözeticisidirler; çünkü Allah erkeklerle kadınları farklı alanlarda üstün yeteneklerle donatmıştır; bir de erkekler servetlerinden harcama yapmaktadırlar. Dürüst ve erdemli kadınlar hem (Allah'a) itaat eden, hem de Allah'ın koruduğu (iffetli eşlerin) yokluğunda da koruyan kadınlardır. Sadakatsizlik etmelerinden çekindiğiniz kadınlara gelince: onlara önce öğüt verin, sonra yataklarında yalnız bırakın, nihayet darp edin! Daha sonra size itaat ederlerse, aşırı giderek onlar aleyhine bir yol benimsemeyin! Allah, gerçekten yücedir, büyüktür."* buyurur. Bazı çağdaş tefsircilere göre, buradaki "darabe" fiilinin anlamı "dövmek" olamaz. "Ayrılma" ya da "boşama" kavramlarına daha yakındır. Çünkü "darp edin" emrinden sonra gelen cümle ataerkil Arap toplumunda kusurlu eşine karşı ilk tepkisi dayak olan erkeklerin kadınlara şiddet

[257] Karaman, a.g.e., s.110.
[258] Karaman, a.g.e., s.110.
[259] Karaman, a.g.e., s.118.
[260] Karaman, a.g.e., s.120.
[261] Karaman, a.g.e., s.s. 109-110.

uygulamalarının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Öte yandan Allah, kadına da ayrılma davası açma hakkı vermiştir. Süleyman Ateş ise bu ayeti *"Kadınlara hayır tavsiye ediniz. Çünkü onlar sizin emrinizdedir. Onlara başka türlü davranmaya hakkınız yoktur. Şayet açık bir fuhuş yaparlarsa onları yataklarında yalnız bırakınız ve hafif bir şekilde dövünüz. Size itaat ederlerse onlara başka türlü davranmayınız"* şeklinde tefsir edilen hadise[262] dayandırarak, ayete konu olan kadınların, kocalarını aldatmaya meyilli olan kadınları kastettiğine vurgu yaparak, dövme fiilinin gerçek anlamda olduğunu görüşündedir.[263]

Hz. Peygamber kadınlara olan hassasiyeti *"Sizin en hayırlınız kadınlarına karşı en hayırlı olanlarınızdı."* diye ifade ederken aynı zamanda "*Akşam aynı yatakta yatacağınız hanımlarınızı nasıl döversiniz"* diye buyurarak kadınların dövülmemesi gerektiğini de ifade buyurmuştur. Belki de en önemlisi Hz. Peygamber'in hayatı boyunca hiçbir kadına el kaldırmamış olmasıdır.[264]

Bu bağlamda Karaman "kadının aile hukukunu çiğnemesi halinde bir ıslah tedbiri olarak, kocanın karısını dövmesi eylemi, Hz. Peygamber tarafından toplum ıslah edilerek, insanın ve özellikle kadının dövülemeyeceği ifade ve telkin edilerek ortadan kaldırılmış" ifadelerini kullanmıştır. Burada "darabe" fiilinin dövmek anlamına geldiğini ve Rasulullah'ın bu uygulamasının ise ayeti nesh etmeyip sadece uygulamanın tarihiliğini, yerelliğini ve kültürel mahiyetini ortaya koymuştur.[265]

2.3.1.3.Miras

Miras hukuku, fıkıh kitaplarında "ferâiz" kelimesiyle ifade edilmiş; ferâizin tanımı "terikede hakkı olanların paylarını ve hesap şekillerini gösteren hükümler" şeklinde, "*terike"* ise, "ölünün geride bıraktığı ve taksim konusu olan maddi değerler" olarak tarif edilmiştir.[266]

İslam'ın ilk on üç yılında miras hukuku eski sisteme yani cahiliye Arap toplumun uygulamalarına göre yürütülmüştür.[267] Allah, daha önce mirastan mahrum edildiği

---

[262] Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *"Tefsir"*, Sure: 9, Câmi'u't-Tirmizî, İstanbul, 1413/1992.
[263] Süleyman Ateş, *İslam'ın Kadın'a Getirdiği Haklar*, İslami Araştırmalar, Cilt:10,sayı:4,1997, s. 306.
[264] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 67.
[265] Hayrettin Karaman, *Kur'an Yolu,* İstanbul 2012, Cilt 3, s.1216.
[266] Karaman, a.g.e. , s.157.
[267] Karaman, a.g.e., s.158.

bilinen kadını "Ana-baba ve akrabanın bıraktıklarında erkeklerin bir payı (zaten) vardır. Ana-baba ve akrabanın bıraktıklarında, az ya da çok, kadınların da pay vardır. (Allah tarafından) farz kılınan bir paydır bu."[268] ayetiyle varis ilan ederek devrim niteliğinde bir uygulama başlatmıştır. Ayrıca bu ayet en çok istismar edilen[269] "erkeklere kadınların payının iki katı pay verilmesi" olgusuna da atıfta bulunmaktadır. İtirazların yapıldığı kadına bir erkeğe iki pay uygulamasının sebebi ise erkeğin "geçimi sağlama" sorumluluğudur. Allah, kadına bu zor yükü yüklemez, evi geçindirmesi gerektiğini emretmez. Ancak kadının çalışmasına da herhangi bir yasak getirilmemiştir.[270] Mirasla ilgili diğer ayetlerde[271] de kadına mutlaka bir pay verilmektedir.

2.3.1.4.Şahitlik

Sözlükte "hazır bulunmak, haber vermek, bilmek, gözlemek, görmek" anlamlarındaki "şehadet" kökünden türeyen şahit, fıkıh terimi olarak da bir olaya veya duruma tanık olan veya tanıklık eden kişiyi ifade etmektedir. Şahitlik, ilk dönemden itibaren İslam muhakeme hukukunda kesinlik ifade eden ispat vasıtalarının en yaygın şekilde kullanılanıdır.[272]

Tüm semavi dinlerde olduğu gibi İslam'da da erkeğin kadından üstün olduğu iddiasının gerekçelerinden biri de kadının akıl ve din bakımından eksik olduğu inancıdır. Bu hususta ayet olmamasıyla birlikte bazı hadisler bulunmaktadır. Bunlardan biri Ebu Sa'id el-Hudri'den rivayetle gelen şu hadistir: "…Rasulullah, müminlere namaz kıldırmak için evinden çıkmış, kadınların yanına da uğramış ve onlara şöyle demiştir: "Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Siz bana cehennemin çoğunluğunu oluşturan insanlar olarak gösterildiniz. "Sebebi nedir?" diye soran kadınlara, "Sizler çok lanet edersiniz, eşlerinize karşı çok nankörsünüz. Akıllı bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, aklı ve dini eksik başka varlıklar görmedim" cevabını vermiştir..."[273] Bir başka hadiste ise

---

[268] Nisâ Sûresi, 7. Ayet.
[269] Funda Karapehlivan Şenel, *Tarihsel Ve Toplumsal Süreçte Kadın,* Toplum Ve Hekim, Temmuz - Ağustos 2012, Cilt 27. Sayı 4, s. 252.
[270] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın,* Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 75-76.
[271] Nisâ Sûresi, 11-12-176. Ayet.
[272] H. Yunus Apaydın, *"Şahit",* TDV Ansiklopedisi, İstanbul 2010, Cilt 38, s.278.
[273] Bûhârî, *Hayd,* Sahîhu'l-Buhârî, İstanbul, 1413/1992, s. 7.

"Dünyanızda bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru namaz."[274] buyurmuştur. Bu hadis ise Hz. Peygamber'in kadına verdiği önemi ifade etmektedir.

Kur'an'ın ticarette bir erkeğe karşılık iki kadının şahitliğinin kabul edilmesi ile ilgili ayeti[275] kadının akıl bakımından erkekten daha yetersiz olduğuna delil gösterilmektedir. Daha iyi anlaşılması ve İslam dinine yaftalamaması açısından konuyu mezheplerin görüşlerine göre sunmayı tercih ettik.

Klasik fıkıhta kadınların şahitliği konusunda iki farklı bakış açısının ortaya çıktığı görülmüştür: Şafii mezhebince sistemleştirilen birinci bakış açısına göre kadınların şahitliği ilke olarak makbul değildir; mali konularda şahitliklerinin kabul edilmesi istisnai bir durumdur ve zaruret gerekçesine dayanmaktadır. Şafii fakihi Şehabeddin ez-Zencani'nin görüşüne göre, Kur'an'da ve sünnette kadınların şahitliğinin söz konusu olduğu durumlar özellikle mali konularla ilgilidir.[276] Hanefilerce sistemleştirilen ikinci bakış açısına göre ise; şahitlik ehliyetinin temeli müşahede, anlayıp kavrama ve eda edebilme yeteneği olup, bu nitelikler kadınlarda da mevcut olduğundan, kadınların şahitliğinin kabul edilmesi ilke, bazı konularda kabul edilmemesi ise istisnadır ve bunun yanında kadın şahitlik edebildiği hususlarda (had ve kısas dışındaki konularda) hâkimlik de yapabilir.[277]

Şafii mezhebine göre ise hadler yanında evlenme akdinde de kadınların şahitliğini kabul etmemişlerdir. Bazı farklarla birlikte Hanbeli mezhebinin görüşü de böyledir.[278] Alım satım, rehin ve muhayyerlik gibi daha çok borçlar hukuku alanına giren konularda kadınların şahitliği bütün mezheplerce geçerlidir. Ancak burada bir erkek iki kadın kuralına uyulması gerekir. Her ne kadar kapsamına nelerin girdiği hususunda görüş ayrılığı bulunsa da erkeklerin şahit olamayacağı doğum ve bekâret gibi konularda kadınların şahitlik edebileceği ittifakla kabul edilir.[279]

Şahitlik konusunda Ehl-i sünnet mezhepleri arasındaki bu görüş farklılıklarını zikretmeyi tercih ettik. Fakat söylenenlerin aksine bu farklar, İslam'ın kadını ikinci sınıf

---

[274] İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas 'amma İştehera Mine'l-Ehadis 'ala Elsineti'n-Nas,* Beyrut, 1988, I, s. 338.
[275] Bakara Sûresi, 282. Ayet.
[276] Şehabeddin ez-Zencani, *Tahricü'l-füru' 'ale'l-usül*, (nşr. M. Edib Salih), s.s. 266-267.
[277] H. Yunus Apaydın, "Şahit", TDV Ansiklopedisi, İstanbul 2010, Cilt 38, s.280.
[278] Apaydın, a.g.e., s.281.
[279] Apaydın, a.g.e., s.282.

bir varlık olarak gören bir din olduğunu ispatlamaz, aksine yorum zenginliğinden dolayı kadının şahitlik hususundaki konumunun çeşitliliğine vurgu yapmaktadır.

Allah ayetinde şöyle buyurur: *"Sana kadınların ay hali hakkında soruyorlar. De ki: "O sıkıntı verici bir rahatsızlıktır: Ay hali sırasında kadınları (rahat) bırakın ve onlar temizleninceye kadar (cinsel) ilişkiye girmeyin! Temizlendikleri zaman, Allah'ın size emrettiği gibi yaklaşın! Hiç kuşkusuz Allah özden tevbe edenleri sever, özden temizlenenleri de sever."*[280] Bu ayet kadınları koruma amaçlıdır ve kadın, bu ayet de dâhil olmak üzere Kur'an'ın hiçbir yerinde Tevrat'ta olduğu gibi[281] yasaklı bir "murdar" olarak nitelendirilmemektedir. Araştırmalarımız sonucunda ulaştığımız bilgiler, Allah'ın şahitlik konusunda kadına karşı pozitif ayrımcılık yapmış olduğu ve onun şahitlik yükünü hafifletmeyi amaçlamış olabileceği görüşüdür.

2.4. Bazı Mezheplerde Kadınların Nübüvveti

Nübüvvet[282] meselesi kelâm ilminde nakil yoluyla elde edilen "Sem'iyyât" kısmında ele alınmaktadır. Ehl-i Sünnet, Allah'ın Peygamber göndermesini O'nun bir rahmeti, fazlı ve ihsanı olarak görmektedir.

Ehl-i Sünnet'i oluşturan Maturidî ve Eş' ari Mezhebi'nin Nübüvvet konusundaki görüşleri temelde aynıdır. Fakat ayrıldıkları bazı meseleler de olmuştur. Bunlardan biri de "kadının peygamberliği" konusudur.

Maturidiler "Peygamber ancak erkeklerden olur." görüşüne sahiptir. Risalet görevinin aktif olarak toplum içinde ilan edilmeyi gerektirdiği, buna karşılık kadın olmanın ise örtünmeyi ve gizlenmeyi gerektirdiği hususlarının birbirleriyle çelişmesinden dolayı kadının peygamber olması aklen mümkün değildir.[283]

Eş'âriler ise kadınların da Peygamber olabileceği görüşündedir.[284] Eş'âriler, Hz. Meryem'le ilgili ayetlerde Hz. Musa'nın annesine vahyedilmiş olmasından hareketle, Hz.

---

[280] Bakara Sûresi, 222. Ayet.
[281] Tevrat, Levililer: 15/19-22.
[282] Peygamberlik
[283] Sâbûnî, *el-Bidâye fî usûli'd-dîn*, (nşr. Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 46.
[284] Eş'arî, Mâtürîdîler'le paralel biçimde Yûsuf 12/109 âyetini esas alarak kadınlardan resûl gelemeyeceğini ifade eder ve bunu kadınların aklının eksik olması ile gerekçelendirir; (bk. İbn Fûrek, Mücerred, s. 176.) Kadınlardan ise dört nebî gönderildiğini belirtir; (a.g.e., s. 174.)

Havva, Hz. Sara, Hz. Hacer, Hz. Musa'nın annesi, Fir'avn'ın hanımı Asiye ile Hz. Meryem'in Peygamber olduklarını ileri sürmektedir.[285] Buna karşılık Eş'arî'nin kendi eserlerinde konuya ilişkin açık bir ifade bulunmaması, ancak nakillerle bilgi sahibi olunabilmesi sebebiyle, Eş'arî'nin *kadının peygamberliği* hakkındaki görüşünün kesin olarak bilinemediği de ifade edilmiştir.[286] İbn Hazm ise peygamberlikte nebi ve rasul ayrımına[287] giderek, resullerin erkek olduğunu ancak nebilerin kadın da olabileceğini söylemektedir.[288]

2.5. Ahlaki Ekollerde Kadın

2.5.1. Alevilik-Bektaşilik'te Kadın

Alevi[289] kelimesi sözlük anlamı olarak Arapça 'da "*Ali'ye mensup*", "*Ali'ye ait*" anlamlarına gelmektedir. Mezhepler tarihinde yapılan tanımı ise, "*Hz. Ali'yi sevmek saymak ve ona bağlı olmak*" şeklindedir. Bu tanımların sonucunda Hz. Ali'yi seven, sayan ve ona bağlı olan kimseye "Alevi" denildiği ortaya çıkmaktadır.[290]

Dini inanışların ortak noktası insanın dünya ve ahiret mutluluğunu hedef almak olduğu gibi birbirinden farklı yollar izledikleri de değişmeyen bir gerçektir. Kimi bireyleri cinsiyetlerine göre ayırıp konumlarını o şekilde belirlerken kimi de onların zaten yaratıcı katında cinsiyetsiz olduğunu savunarak görevlendirilmelerini tercih etmiştir.[291]

Bu noktada Alevî-Bektaşî kültürü incelendiğinde kadın-erkek arasındaki eşitliği savunan, kadının değerini yücelten ve eşitlik konusunda diğer inanışlara göre daha hassas olduklarını dile getirdikleri söylenebilir.[292] Bektaşilikte kadının çok önemli bir

---

[285] Hüdaverdi Adam*, Nübüvvet'e Dair İki Mesele Nebi İle Rasul Arasındaki Fark ve Kadın'ın Peygamberliği*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, (1996), s. 58.

[286] Hüdaverdi Adam, *Nübüvvet'e Dair İki Mesele: Nebi ile Rasul Arasındaki Fark ve Kadının Peygamberliği*, Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1 (1996), s. 95.

[287] RasuI mesaj sahibi; Nebi ise, şanı yüce ve Allah'tan haber veren anlamına gelmektedir. (Ayrıntı için bkz: Hüdaverdi Adam*, Nübüvvet'e Dair İki Mesele Nebi İle Rasul Arasındaki Fark ve Kadın'ın Peygamberliği*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, (1996), s.76.)

[288] Ulvi Murat Kılavuz, *İbn Hazm'da Nübüvvet Tasavvuru,* Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24 (2015/1), s.22.

[289] Aleviliğin dini statüsü için bkz: Hasan Onat; Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.573.

[290] Ethem Ruhi Fığlalı, *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, İstanbul 1978, s. 19.

[291] İbrahim Bahadır, *Alevi ve Sünni Tekkelerinde Kadın Dervişler*, Su Yayınevi, İstanbul 2005,s.112.

[292] Kamile Ünlüsoy, *Alevî-Bektaşî Geleneğinde Kadına Bakış Denemesi*, e-makâlât Mezhep Araştırmaları, II/2 (Güz 2009), s.56.

fonksiyona sahip söylemi, Bektaşi tarikatında tarikatın ikinci piri sayılan Balım Sultan (ö.1517) başta olmak üzere Fatma Bacı (Kadıncık Ana), Amine Hatun gibi kadınların en tanınmış kimseler olmasından anlaşılabilir.[293] Alevi-Bektaşi inancında bireyler cinsiyetlere göre değil niteliklerine göre ayrılarak statüleri benimsenir.[294] Aynı zamanda Alevi-Bektaşilerin kadını da erkeği de ibadet esnasında cinsi özelliklerinden sıyrılmış olarak düşündükleri ifade edilebilir.[295]

Alevi ve Bektaşî anlayışında bu cemaate bağlı insanların "*can*" olarak nitelendirildiğini ve cinsiyetine bakılmaksızın her insan eşit kabul edildiğini görürüz.[296] Onların bu kabulleri, cem ayinlerinde de açıkça tezahür etmekte, kadın ve erkek beraberce cinsiyet faktörlerinden sıyrılmış "*can*" olarak cem ayinlerine birlikte katılmaktadırlar. Bu arada kadınların cem ayinlerine katılabilmesi için eşlerinden izin almaları ya da yaşlı olmaları gerektiğini de belirtmek gerekir. Bu da muhtemelen yine erkek egemen toplumun geleneksel yapısından kaynaklanan bir durum olmalıdır diye düşünüyoruz.

Eyuboğlu'nun ifadesine göre bu inançta "ana", "bacı" ve "eş" gibi nitelendirmelerle karşımıza çıkan kadın, toplumda bütün canlar tarafından "ana", kocasının yanında "eş" ve eşinin dışındakilerle "kardeş" olarak kabul edilmektedir.[297] Alevi/Bektaşi kadını, "*ana*"lık vasfıyla ilk olarak ailede başlayan daha sonra sosyal hayatta devam eden önemli sorumluluklar üstlenirken, ataerkil Türk toplumunda hemen her ailede olduğu gibi Alevi-Bektaşi ailelerinde de otorite çoğunlukla, erkeğe ait olurken, Alevilikte bu otorite, kadınların dikkate alınmadığı anlamına gelmemektedir.[298] Alevi ve Bektaşi inancında "rızalık almadan herhangi bir iş yapılamayacağı" prensibinin etkisiyle, aile içi kararlarda kadınların da mutlaka görüşleri alınmakta ve kadının düşüncesine büyük oranda önem verilmektedir. Aynı zamanda Anadolu'nun tarihî yapısı incelendiğinde Hacı Bektaş döneminde bile kadınların sosyal hayatta erkekle birlikte hareket ettiklerinin görüldüğü ifade edilmektedir.[299]

---

[293] Ömer Yılmaz, *Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2012, 13(2), 49-65, s.57.
[294] Bahadır, a.g.e., s.112.
[295] Bahadır, a.g.e., s.118.
[296] Bahadır, a.g.e., s.113.
[297] İsmet Zeki Eyuboğlu, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, Der Yay., İstanbul,1990, s. 338.
[298]Ünlüsoy, a.g.e., s.60.
[299]Ünlüsoy, a.g.e., s.61.

Günümüzde de hemen her alanda erkeklerle aynı görevleri üstlenebilen Alevi ve Bektaşi kadınlarına yönelik kısıtlamaların söz konusu olmadığı söylemler arasındadır.

Alevi ve Bektaşi toplumların kadına bakış açısında, kadının ezilmemesi ve şahsının korunması istenmekte olup, Türk ahlâkı ile geleneksel kültürel değerler ön plana çıkmaktadır. Örneğin "*namus*" konusunda çok hassas olan bu toplumlarda zina kesinlikle yasaktır ve yasağı ihlal edenler "*düşkün*" kabul edilerek çok sert cezalarla cezalandırılmakta ve toplumdan dışlanmaktadırlar.[300] Hatta bu konuda Eröz, Tahtacılarda zina edenlerin yakılarak öldürüldüğünü ifade ederek "...eski Türklerde ahlak nasıl sağlam ise, Kızılbaş Türkmenlerde ve Yörüklerde de öyledir" demektedir.[301] Onların bu tutumları Hacı Bektaş-ı Veli'nin "Eline, diline, beline sahip ol" ilkesiyle açıkça ortaya çıkmaktadır.[302]

Öz'e göre Alevi/Bektaşi geleneğinde evliliğin diğer toplumlarda olduğu gibi kutsal bir kurum olarak kabul edildiği; kadınların da evlilik, boşanma konularında önemli haklara sahip olduğu ve tek eşliliğin yaygın olduğu görülmektedir. Hiçbir sebep yokken birden fazlan kadınla evlenenler, düşkün olarak kabul edilirken, iki eşli evliliklere kadının hastalığı veya çocuğunun olmaması hallerinde rastlanılmaktadır. Yine de böyle bir durumda yapılan iki kadınla evlilik düşkünlüğe sebep olmaktadır. Alevi-Bektaşilerin tek eşlilikle ilgili kabullerinde Hz. Ali'nin tek kadınla evli olması delil gösterilmektedir.[303]

Alevilik-Bektaşilikte iki kız kardeşi aynı anda nikâhlamak ve Mut'a nikâhı yapmak kesinlikle yoktur. Alevilikte bir Alevi kadının Alevi olmayan biriyle veya Sünni'yle evlenmesi yasaktır.[304]

Noyan'ın ifadelerine göre, Bektaşîlerde bir erkeğin kadınını boşayabilmesi için önce mürşidden yani dededen izin alması gerekmektedir. Boşanma kararını hâkimden önce veren mürşid ise boşanma kararını belli şartlarda verebilmektedir. Boşanmayı kadın

---

[300] Haydar Kaya, *Alevi-Bektaşi Erkânı, Evrâd'ı ve Edebiyatı*, Engin Yay., İstanbul 1993, s. 483.
[301] Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 290.
[302] Kaya, a.g.e., s.485.
[303] Mustafa Öz, *Ali Evlâdı, DİA*, İstanbul, 1989, II, s. 392.
[304] Ünlüsoy, a.g.e., s.66.

ister ve bunda ısrar ederse ya da kadının bir ahlaksızlığı kesin olarak bilinirse boşanma kararı verebilir. Bektaşilerde bunların dışında hiçbir nedenle evlilik birliği bozulamaz.[305]

Tarikatlarda kadının yeri ve konumu bağlamında konuya daha yakından bakıldığında, özellikle Bektaşilikte kadının çok önemli bir pozisyona sahip olduğu söylenebilir. Alevî-Bektaşî söylenceleri arasında Hz. Fatıma ve Kadıncık Ana'nın da önemli bir yeri vardır. Bununla ilgili Alevi halk anlatısı şöyledir: "Allah kâinatı yarattığında, daha kara parçaları yokken, yer ve gök su iken, kandilde bir nur parlar. Bu nurun içinde bir kadın gözükür. Başında bir taç, iki kulağında iki küpe, belinde de bir kemer vardır. Cebrail Aleyhisselam, nur içinde kadını görünce hayrette kalır ve Hakk'a niyazda bulunarak bunun kim olduğunu öğrenmek ister. Hak'tan ses gelir 'Ey Cibril O, cennet hanımlarının seyyidesi Fatıma Zehra'dır.' Cebrail 'Ey Tanrım bu ne kadar güzelmiş.' der bunun üzerine Tanrı 'Biz O'nu nur ala nurdan yarattık.' buyurur. Cebrail merakla Fatıma'nın başındakini sorar. Tanrı 'Basındaki taç, tac-ı devlettir ki bu Resulümüz Muhammed Mustafa'dır.' şeklinde cevap verir. Cebrail, belindekini sual eder, Hak 'Ya Cibril belindeki de kemer olup, Hz. Fatıma'nın helali olan Ali'dir.' Cebrail bu defa : 'Kulaklarındaki nedir?' der. Hak, 'Hasan ve Hüseyin'dir ki bunlar cennetin efendileridir', diye cevap verir."[306]

Alevi geleneğinde bu yola giren kadınların Hz. Fatma'nın yaşayan temsilcileri görülmesi ona duyulan saygının da bir göstergesidir.[307]

2.5.2. Tasavvuf'ta Kadın

Tasavvuf tarihine bakıldığında kadın konusunda tek tip bir söyleme rastlamak mümkün değilken, olumlu ve olumsuz görüşlerin olduğunu ve fakat genel anlamda kadın söz konusu olduğunda olumlu görüşlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir.[308] Tasavvufta "zühd dönemi" diye isimlendirilen ilk dönem sufîlerin arasında, Rabiatü'l-Adeviyye, Rabia eş-Şamiye, Cafer-i Sadık'ın kızı Aişe, Nisaburlu Fatıma o dönem toplumunda

---

[305] Bedri Noyan, *Bektaşilik Alevilik Nedir?,* Ant/Can Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1995, s. 126.

[306] Ayhan Aydın, *Muharrem Naci Orhan Dede'yle Söyleşi "Alevilikte Kadının Yeri"*, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, YAZ '2000/14, s.175.

[307] İbrahim Bahadır, *Alevi ve Sünni Tekkelerinde Kadın Dervişler*, Su Yayınevi, İstanbul 2005, s.112.

[308] Ömer Yılmaz, *Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2012, 13(2), 49-65, s.50.

oldukça ön planda oldukları belirtilmiştir. Kaynaklarda velilerden olarak bahsedilen bu hanımlardan Fatıma Nisaburiyye hakkında Zunnun Mısri : " O, aziz ve celil olan Allah'ın velilerinden bir velidir ve benim hocamdır." diyerek onu yüceltmiştir.[309]

Kadına yaklaşımda sûfilerin büyük bir kısmı olumlu görüş beyan etmekteyken bir kısmı da Hıristiyan teolog ve mistikler gibi Hz. Adem'in kandırılarak cennetten çıkarılmasını Hz. Havva'ya atfeden Hucviri ve Mevlânâ Celaledin er- Rumi gibi sûfiler de vardır.[310] Bu konuda Mevlana'nın *"İlk düşüşüm de kadın yüzünden sonraki düşüşüm de. Ruh idim, nasıl oldu da bedene büründüm. Kurtarın beni bu kadınlardan."* söylemiyle, Hz. Adem'in cennetten düşüşüne Hz. Havva'nın sebep olduğu fikrini benimsemiş olduğu anlaşılabilir.[311]

Kadınlara olumlu yaklaşarak onları öven sufilerin başında İbn Arabi gelmektedir.[312] İbn Arabi'nin kayıtlara geçen, *"Hz. Havva, Hz. Âdem'den yaratılmıştır. Bu nedenle Adem'in iki hükmü vardır, bu asıl itibariyle erkeklik, dolaylı olarak da dişiliktir."* [313] ifadesiyle, *"Evren her ikisi yani kadın ve erkek üzerinde durmaktadır."* [314] ifadesi kadınların kendisi nazarındaki değerini anlatır niteliktedir. İbn Arabi kadının erkekten yaratılmış olmasının kadına değer kattığını, erkeğin bu bilinçle kadına daha hassas davranmasını sağladığını düşünmüş olacak ki her fırsatta kadının hassas bir varlık olduğunu söylemektedir. Hatta İbn Arabi, kadınların da erkekler gibi imamlık yapabileceğini söyleyerek bundan yaklaşık sekiz asır önce dönemine damga vurarak, günümüz çağdaş Müslümanlara da farklı bir bakış açısı sunmuştur.[315] İbn Arabi'ye göre,

---

[309]Nazife Vildan Güloğlu, *Tasavvufta Kadın*, Nun Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 62

[310] Ömer Yılmaz, *Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2012, 13(2), 49-65, s.53-54.

[311] Mevlânâ Celaleddin er- Rumi, *Mesnevi-i Manevi,* Tıpkı Basım, Ankara, 1993, VI, s. 221

[312] Yılmaz, a.g.e., s.55.

[313] İbn Arabi, *el-Fütuhatü'l-Mekkiyye*, (Tah. Osman Yahya, İbrahim Medkur), Kahire, 1985, IV, s. 84.

[314] İbn Arabî, *el-Fütuhatü'l-Mekkiyye*, (Tah. Osman Yahya, İbrahim Medkur), Kahire, 1985, III, s. 90.

[315] Ömer Yılmaz, *Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış,* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2012, 13(2), 49-65, s.56.

insan olma bakımından her iki cinsinde birbirleriyle hakikat olarak eşittir ve kadın akılsal ve ruhsal faaliyetlerde erkeğin yaptığı bütün işleri yapmaya ehil ve muktedirdir.[316]

Tasavvuf büyüklerinden olumlu görüş beyan edenlerin çoğu önemli olanın erkeklik değil erlik makamı olduğu görüşündedir.[317] Tasavvufun kurumsallaşmış hali olan tarikat ve tekkelerde de hatırı sayılır oranda etkin hanım dervişler olduğu ve hatta Mekke-Medine-Suriye ve Kahire başta olmak üzere pek çok İslam diyarında kadınların kurduğu tekkeler ve zaviyeler olduğu belirtilmektedir.[318]

Yerleşmiş anlayışların ve örf - âdetlerin baskısı ile kadına karşı mesafeli olan tutumlara rağmen, çoğu zaman gerek kadınların tarikatlardaki statüsü ve gerekse bazı erkek sûfîlerin kadınlar hakkındaki görüşleri olumlu anlamda oldukça ilginç ve yücelticidir.[319] Süfyan Sevri ve Ebu Yezid Bistâmî gibi sûfîlerin kadına bakış açısını araştırdığımız zaman, tasavvuf geleneğinin, feministleri kıskandıracak bir birikime sahip olduğunu görürüz.[320] Bu nedenle tasavvufi görüşe yakın olanlarca, İslâm kültür ve düşünce tarihinde kadına en çok değer veren ve kucak açan disiplin, tasavvuf olmuştur, denilir.[321]

2.6. Bazı mezhepler Arasında Tartışılan Müslüman Kadın Şahsiyetler

2.6.1. Hz. Fatıma'nın Konumu

İslâm dini ve bu dini yaşayan toplumlar; erkek merkezli geleneklerin ve mezheplerin kadın konusundaki katı ve baskıcı tutumu sebebiyle, sürekli olarak sorgulanıp yargılanmaktadır. Öncelikle, kadını baskılayan, ikincil konuma mahkûm eden, dışlayan, köleleştiren, eşya hâline getiren anlayışın hiçbir biçimde İslâm ile ilişkisi bulunmadığını bilmek, anlamak ve anlatmak gerekmektedir. İslam tarihi, kahraman ve iffet sembolü kadın örnekleriyle doluyken bunlara yeteri kadar yer verilmeyişi, İslam

---

[316] Su'ad al-Hakim, *Kadının İbn Arabi'deki İkili Görüntüsü (Tasavvuru) İnsan Olarak Kadın ve Kozmik Prensip Olarak Kadın," Kadın ve Tasavvuf",* (çev. Mehmet Tav), Nefes Yayınları, 2008, s.95

[317] Nazife Vildan Güloğlu, *Tasavvufta Kadın*, Nun Yayıncılık, İstanbul 2011, s.57.

[318] Yılmaz, a.g.e., s.56.

[319] Güloğlu, a.g.e., s.63.

[320] Güloğlu, a.g.e., s.s.64-65.

[321] Yılmaz, a.g.e., s.58.

adına üzücü ve yaralayıcı bir durumdur. Bu örnek kadınların en belirgin özelliği, İslam'ın mesajını iyi özümsemiş ve İslami Kadın imajını benimseyip yaşatmış olmalarıdır.[322]

Karşı karşıya kalınan problemlere verilebilecek en güzel cevaplardan biri olan Hz. Fâtıma validemizin hayatı ve mücadelesi, bütün dönemlere, bütün kuşaklara ışık tutar niteliktedir.

Hz. Fatıma'nın tanınması, bilinmesi birçok yanlış uygulamanın düzeltilmesi açısından önem arz etmektedir. Müslüman kadınların, erkek merkezli gelenekleri eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutarak aşabilmeleri, Hz. Peygamber ile adeta özdeşleşen bir kadını tanımakla mümkün hale gelebilir.[323] Bütün bunların cevabı elbette Hz. Fatıma'nın kimdir, ne yapmıştır, ne yemiştir, nasıl bakmıştır sorularının cevabı değildir elbette. Ali Şeriâti'nin de dediği gibi ; *" Fatıma, Hz. Hatice'nin kızıdır. Fatıma, Hz. Muhammed'in kızıdır. Fatıma, Hz. Ali'nin eşidir. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'in annesidir. Hayır. Bütün bunlar doğrudur ve bunların hiçbiri Fatıma değildir. Fatıma Fatıma'dır."*[324]

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'yı yüzünden ve ellerinden öptüğü bazı tarihi kaynaklarda geçmektedir. Bu bilgi, Müslümanlara o zaman ki toplum için de şimdi ki toplum için de ibretler ve örnekler vermektedir.[325] Hz. Aişe'nin bu konuda şöyle rivayet ettiği söylenir: *"Ben insanların içinde konuşmasında Peygambere Fatıma'dan daha çok benzeyen birisini görmedim. Ne zaman Peygamberi görmeye gelse Peygamber onun elinden tutar, onu öper ve kendi yerine oturturdu. Ve ne zaman Peygamber Fatıma'yı ziyarete gitse o yerinden kalkar Peygamberin elinden tutar ve onu öperdi."*[326] Diri diri toprağa gömülen kadın portresinden, elleri öpülen bir kadın portresine geçisin simgesi olan Hz. Fatıma, Ehl-i Sünnet kaynaklarında olduğu gibi Şii kaynaklarda da örnek teşkil etmektedir.

Kur'an'da ve Sünnette Hz. Fatıma'dan bahsedildiğine değinmek konumuz açısından yararlı olacaktır. Mübahele ayeti*[327] olarak geçen ayette: *"Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dâhil*

---

[322] Cihan Aktaş, *Hz. Fatıma*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1992, s.78.
[323] Aktaş, a.g.e., s.16.
[324] Ali Şeriâti, *Fatıma Fatımadır*, Fecr Yayınları, Ağustos 2010, s. 20.
[325] Aktaş, a.g.e., s.36.
[326] İbni Abdirabbih , *El İkdu'l Ferid* , cilt.3, s.230.
[327] * karşılıklı beddua etme

olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."[328] bahsedilen "oğullardan" kasıt, Hz. Hasan ve Hüseyin, "kadınlardan" kasıt Hz. Fatıma, "kendimizden" kasıt ise Hz. Ali olduğu kaynaklarla sabit olmuş, bütün İslam mezheplerinin de bu konuda ittifak ettiği söylenmektedir..[329] Hz. Peygamber bu ayette geçen olay mahalline giderken yanında Hz. Fatıma, Hz. Ali ve Hz. Hasan-Hüseyin'in olduğu ve ailesinden onca insanın olmasına karşın Hz. Fatıma ve ailesini yanında götürmesi Hz. Fatıma'nın faziletinden kaynaklandığı rivayet edilir.[330] Tathir ayeti olarak geçen: *"Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."*[331] ayeti kerime de ise, Ehl-i Beyt'ten kastın Hz. Fatıma ve onun temiz ailesi olduğu ve bu ayetin onlar için indirilmiş olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır.[332] Şura suresinin 23. ayeti olan ve Meveddet yani sevgi ayeti *"De ki: Sizden yakınlara sevgiden başka bir ecir ve ücret istemem."*[333] olarak bilinen ayet ise özellikle Şia mezhebinin kesin inançlarından biri olan Ehli-i Beyt'i sevme onları sevenleri sevme olarak bilinen iman esasının dayanağı olarak bilinir.[334] Bu konuda Ehl-i Sünnet kaynaklarından bazıları da ayette kastedilenlerin Hz. Fatıma ve ailesi olduğu hakkında görüş bildirmişlerdir.[335] Kevser suresinde bahsi geçen "*kevser*" kelimesinin ise Hz. Fatıma'yı işaret ederek onun ne denli faziletli bir şahsiyet olduğu da yapılan ayet tefsirleri arasındadır.[336]

Ayetler dışında Hz. Fatıma'nın adının geçtiği birçok hadisin varlığı da bir başka gerçekliktir. Bunlardan birkaçına değinmek isabetli olacaktır. Çeşitli rivayet şekilleri olan şu hadis konumuza ışık tutması açısından önem arz etmektedir: *"Cennet ehli kadınların en faziletlisi, Hüveylid kızı Hatice, Muhammed'in kızı Fatıma, Muzahim'in kızı Asiye ve*

---

[328] Âl-i İmrân Sûresi, 61. Ayet.
[329] Allame Şerefuddin, *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a)*, Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, s.15.
[330] Şerefuddin, a.g.e., s.s.18-19
[331] Ahzâb Sûresi,33. Ayet.
[332] Cihan Aktaş, *Hz. Fatıma*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1992, s.47 ve Allame Şerefuddin, *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a),* Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, s.25.
[333] Fahreddin Razi, *Mefatihu'l-ğayb*, Beyrut, 1990, V ,s. 406
[334] Allame Şerefuddin, *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a),* Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, s.51
[335] İbn Hacer, *Sevaik-ul Muhrika*,1. Cilt, 11. Bab, 1. Fasıl, 14. Ayet tefsiri.
[336] Cihan Aktaş, *Hz. Fatıma*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1992, s.41 ve 48.

İmran'ın kızı Meryem'dir."[337] Hz. Fatıma'nın dünya kadınlarının en üstünü ve en faziletlilerinden biri olduğu Ehl-i Sünnet ve Şii âlimlerinin çoğu tarafından kabul görmüş olup, birçok araştırmacı alim de araştırmalarına konu edinmiştir.[338]

Hz. Fatıma, bir peygamber kızı olarak her zaman babasına destek olan, küçük yaşlardan beri vefat eden annesinden yadigâr kardeşlerinin de ve hatta babasının da annesi olan güçlü bir kadındır.[339]

Buraya kadar sorgulanması gereken en önemli konu pek tabi, kadını ikinci plana iten bir dinin nasıl olur da Hz. Fatıma ve onun gibi değerli kadın şahsiyetleri bu derece başa taç edecek külliyatlar üretebilmiş olduğudur.

2.6.2. Hz. Aişe'nin Konumu

Hz. Aişe, faziletleri, ahlakı, karakteri, mizacı, ilmi mertebesi, Müslüman kadın duruşu ile çeşitli kitaplara konu olmuş, her Müslüman kadının kendisinden mutlaka bu özellikleriyle faydalanması isabetli olan tarihi bir kadın şahsiyettir. Şii ve Sünni mezheplerin ebedi tartışma kaynağı olmasına rağmen, bu durum, Kur'an'la aklanan[340], Müslümanların annesi vasfıyla yücelen ve Hz. Peygamber'den sonra da O'nu temsil eden rol model bir kadın olmasını etkilememiştir.

Hz. Aişe'yi derinlemesine ele almak gerekirse konuları şu şekilde sıralamakta fayda olduğu kanaatindeyiz. Hz. Peygamber dönemi ve sonrası. Hz Aişe oryantalistler ve İslam karşıtları tarafından en çok Hz. Peygamberle evlendiği zamanki yaşı sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak bu durum Hz. Aişe'nin mahiyetinin anlaşılmasına bir zarar getirmekten çok bu konuyu ertelemiştir. Çünkü Müslümanlar da bu konuya açıklık getirmekle meşgul olmuş ve onun fazileti yeterince anlatılamamıştır. Belirttiğimiz gibi burada asıl olan Hz. Aişe'nin yaşı değil, Hz. Peygamber'le evliliğinin şahsiyetine yansımalarıdır. Kendisine, ilmi, kültürel ve psikolojik anlamda büyük etkiler sağlamış olan bu evlilik, karakterinde en çok öne çıkan özgüven yanına da büyük katkı sağladığı

---

[337] Ahmed b. Hanbel, *Musnedu Ahmedi'bni Hanbel* , 1. Cüz, s.293.
[338] Allame Şerefuddin, *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a),* Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, s.89.
[339] Cihan Aktaş*, Hz. Fatıma,* Beyan Yayınları, İstanbul, 1992, s.47 ve Allame Şerefuddin, *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a),* Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, s.34.
[340] Nûr Sûresi, 11-20. Ayetler.

söylenebilir.[341] Hz. Aişe'nin Müslüman kadınların örneği ve öncüsü olması, onun nasıl bir kadın karakterine sahip olduğunu anlamaktan geçmektedir.

Günümüz kadınlarının "kendilerini bazen tanıyamadıkları" söylemleri göz ardı edilemeyecek bir konudur. Kadınların, erkekleri tanıma çabasından çok kendilerini tanımaları, bu konuda da İslam tarihinde ki bu nadide şahsiyetleri araştırmaları yerinde olacaktır. Hz. Aişe bir Peygamber hanımı olarak, hem yaradılıştan gelen karakter özellikleriyle hem de Peygamber hanımı olmanın verdiği sorumluluk bilinciyle karşımızda durmaktadır. Bu konuları göz ardı edenler, elbette öncelikle onun başına gelen elim hadiseleri kurcalayacak ve hatta iftira atacaklardır.[342] Kur'an'la aklanan bir kadın olmak neyi gerektiriyorsa yerine getirmiş olan Hz. Aişe iştirak ettiği rivayet edilen[343] gazvelerle[344] de cesaretiyle eşine destek olan bir hanımdır. İddia edilenin aksine İslam dininin kadını ötekileştirdiği, ikinci plana ittiği, soyutlaştırdığı iddialarının tam karşısında duran, sinirlenince yanakları kızardığı için Hz. Peygamber'in Hümeyra[345] lakabıyla[346] şımarttığı bir eş olduğu söylenmektedir.

Yahudilikte, bazı mezheplerde hatta cahiliye Arap toplumunda kadın adetliyken pis, murdar sayılarak evden dahi çıkarılırken, Hz. Peygamber'in Hz. Aişe hayızlıyken onun ağzının değdiği bardaktan içmesi ve yemesi[347] İslam'ın kadına öngördüğü değeri gözler önüne sermektedir. Ayrıca Hz. Aişe'nin eşine karşı aşırıya kaçmadan süslenen, temiz, güzel giyimli bir hanımefendi olduğu da nakledilir.[348]

Kadın haklarının belki de ilk savunucularından olduğu da göz ardı edilmeyecek bir ayrıntıdır.[349]

Hz. Aişe, Hz. Peygamberin (s.a.s) zamanından başlamak üzere kadınların eğitim ve öğretimiyle çok yakından meşgul oldu; çevresinde ders dinleyen ve hadis nakleden

---

[341] Erkocaaslan, a.g.e., s.163.
[342] Bkz. İfk hadisesi.
[343] Mustafa Fayda, *Hz. Aişe,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul 1989, s.201.
[344] Recep Erkocaaslan, Hz. Aişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslam Tarihindeki Rolü, Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 2016, s.103.
[345] Erkocaaslan, a.g.e., s.72.
[346] İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem el-İfrîkî el-Mısrî, *Lisânü'l-Arab*, Cilt 18, Beyrut: Dâru İhyâü't-türâsü'l-Arabî, 1419/1999, c. 3, s. 317.
[347] Müslim, *Hayız*, 104.
[348] M. Canan Ceylan, *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Aişe*, Ahsen Yayınları, İstanbul, Ocak 2004, s. 182.
[349] Ceylan, a.g.e., s.174, bkz. Sünen-i Nesai, 6/476

birçok kız ve kadın yer aldı. Böylece o hem bizzat, hem de yetiştirdiği öğrencileri ile İslam dünyasında kadınların ilimle meşgul olmaları gerektiğini, hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde göstermiş oldu.[350] Bu ilmi sebebiyle, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde fetva verdiği ve bunu ölünceye kadar sürdürdüğü kaynaklarda nakledilir.[351]

Kadınlarla ilgili küçük düşürücü rivayetleri düzelttiği bilinen Hz. Aişe[352], bu konuda rivayet sahipleriyle tartışmaktan da geri durmadığına şahit olmaktayız.[353]

Hazreti Muaviye'nin "*Ben hiçbir hatip görmedim ki Hz. Âişe'den daha beliğ, fasih ve zeki olsun."*[354] hitabına layık olan Hz. Aişe'nin hitabetinin güçlü olduğu da rivayetlerde zikredilmektedir.

Hz. Aişe'nin, başta hadis olmak üzere fıkıh, şiir, nesep ve tıp ilimlerinde ve en çok hadis rivayet eden (müksirun) 7 sahabiden birisi olup toplam 2210 Hadis rivayet ettiği belirtilmiştir.[355] Hz. Aişe'nin feraiz[356] konusunda çok bilgili olduğu ve ashabın ileri gelenlerinin ferâiz ile alakalı karşılaştıkları birçok problemleri Ona sordukları söylenmektedir.[357]

Bir başka rivayette ise Hz. Aişe'nin şu özelliklerine rastlamaktayız: *"O, güzel ve beyaz bir kadındı. (Sinirlenince yanakları kızarırdı.) Bunun için ona "Hümeyra"*[358] *denir. Hz. Peygamber, ondan başka bir bakire ile evlenmedi. Hz. Hatice'den sonra, ondan daha çok bir kadını sevmedi. Kadınlar içinde ondan daha bilgili bir kadın görmedim. O, Hz. Peygamber'in hem dünya, hem de ahiretteki zevcesidir. Bundan daha büyük bir iftihar vesilesi olur mu?"*[359] Rivayetin sıhhati konusunda tartışmaları olsa da birçok yerde geçtiği için konuya almayı uygun gördük.

---

[350] Rıza Savaş, *İslam Asrında İlk Kadın*, Siyer Yayınları, 2019, s.312.
[351] Recep Erkocaaslan, *Hz. Aişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslam Tarihindeki Rolü,* Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 2016, s.241.
[352] M. Canan Ceylan, *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Aişe,* Ahsen Yayınları, İstanbul, Ocak 2004, s. 162.
[353] Bünyamin Erul , *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler,* Ankara 2002.
[354] Tirmizi, 3884.
[355] Ali Toksarı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadın,* Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s.s. 69-70.
[356] Dârimî: 2862.
[357] Toksarı, a.g.e., s.s. 69-70.
[358] Arapça'da "Hümeyra" kırmızı demektir.
[359] Zehebî, *Siyeru Aʿlâmi'n-Nübelâʾ* , II, s. 140.

Cemel Vak'ası ve Hz. Aişe

Üçüncü halife Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Medine'de çoğunluk tarafından halife seçilen Hz. Ali'den, katillerin ortaya çıkarılmasını isteyen Hz. Osman'ın akrabaları ve ashaptan oluşan bir grubun Hz. Aişe önderliğinde Hz. Ali'yle görüşme amacıyla yola çıkılmıştır. Asıl amacının savaş olmadığı bilinen Hz. Aişe ve Hz. Ali'nin bütün çabalarına rağmen şiddetli bir çarpışmaya dönüşen ve birçok Müslümanın şehit olduğu bu vaka İslam tarihinde Cemel Vak'ası olarak bilinmektedir.[360]

Özellikle Şiilerin çoğu ve Haricilerin bazılarının Cemel Vak'ası'nda Hz. Ali'ye karşı çıkan ashabı ve Hz. Aişe'yi tekfir ettikleri bilinmektedir. Bu olayda Hz. Ali'yi haklı Hz. Aişe'yi ise haksız gören bu mezhepler, Hz. Aişe'yi ve onunla birlikte olanları asi olarak görmektedirler. Bu konuda Ehl-i sünnetin görüşü ise her iki tarafında savaşmak niyetiyle yola çıkmadıkları ve katillerin komplosu sonucu savaşın içine sürüklenmelerinden dolayı kusursuz oldukları yönündedir.[361]

[360] Ethem Ruhi Fığlalı, *Cemel Vak'ası*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 321-322.

[361] Ethem Ruhi Fığlalı, *Cemel Vak'ası*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 322.

SONUÇ

Kadın konumu konusu insanın var olma serüveniyle tartışılmaya başlanmış, çözülemeyen bu sorun tarih boyunca kitaplara konu olmuştur. Kimi zaman kültürlere, kimi zaman geleneklere, kimi zaman mezheplere, kimi zaman da dinlere yapılan atıflarla *kadının konumu* sorunu çözülmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada kadın konusunda yapılan tartışmalara, ilk yaratmayla ortaya çıkan; dinleri, kültürleri, mezhep yorumlarını da içine alan bir çerçevede bakılmaya çalışılmış ve yorumlar bütüncül bir yaklaşımla kaynaklarından hareketle ortaya konulmuştur.

Buradan hareketle, kadının İslam'dan önceki statüsünün çok aşağı bir tabakada olduğu görülmüş, araştırılan farklı kültür ve toplumlarca kadının konumu irdelenerek *kadının konumu* anlaşılmaya çalışılmıştır. İslam'dan sonra kadının hak ettiği değeri görmüş olduğu, ayetlere ve hadislere dayanılarak gösterilmiş,, İslam dinine atfedilen olumsuz davranışların belli başlı sebepleri ortaya konmuştur. İslam dininin mezheplere ayrılmasından sonra, *İslam mezheplerine göre kadın algısı* ve kadının statüsü araştırılmış ve bu konu mezheplerin kadın algısı göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Mezheplerde kadının hem sosyal hayatta hem de fıkhi alanlarda ne tür haklarının olduğu gösterilmeye gayret edilmiş, buradan hareketle kadının konumu anlaşılmaya çalışılmıştır. Ahlaki ekollerin kadın konusundaki uygulamalarına bakılmış ve İslam dini ile olan bağlarının incelenmesi uygun görülmüştür. Son olarak İslam mezhepleri arasında isimleri en çok geçen kadınlar olan Hz. Fatıma ve Hz. Aişe başlığı ile İslam'ın kadına olan bakışı ve hassasiyeti gösterilmek istenmiştir.

Bu çalışmada kadın konusu ile ilgili her mezhebin farklılık gösteren uygulamaları irdelenmiş ve İslam dinine yapılan saldırıların yersiz olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tarihi bir çıkmaza dönüştürülen kadın konusu, ele alınan başlıklarla çözümlenmeye çalışılmış aynı zamanda İslam'ın itikatta, sosyal hayatta ve fıkhi uygulamalarda kadına olan tavrını vurgulamayı uygun görerek gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Amacımız doğrultusunda hareket ettiğimizi düşünüyor ve kaynaklarından ulaşmaya gayret ettiğimiz bilgilerle objektiflik doğrultusunda çalışmamızı tamamladığımızı düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Acar, H. İbrahim. *Talak*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2010, Cilt 39.

Acluni, İsmail b. Muhammed. Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas 'amma İştehera Mine'l-Ehadis 'ala Elsineti'n-Nas, Beyrut 1988.

Adam, Hüdaverdi. *Nübüvvet'e Dair İki Mesele Nebi İle Rasul Arasındaki Fark ve Kadın'ın Peygamberliği*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, (1996)

Ağırman, Cemal, Kadının Yaratılışı/İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001.

Ahmed b. Hanbel, Musnedu Ahmedi'bni Hanbel, İstanbul, 1413/1992.

Akalın, Ayşe Gül. Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 21, Sayı 33.

Akdemir, Salih. "Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın", *İslami Araştırmalar*, Cilt:10,sayı:4,1997.

Akkaya, Nejla. "İslam Hukuku'nda Kadının Siyasi Hakları"*, İslami Araştırmalar*, Cilt:10 Sayı:4,1997.

Aksu, Ali. Hazreti Hatice Sempozyum Bildirileri, *"Vefa, Sadakat Ve Fedakarlık Örnegi Hz. Hatice* Sivas 2015.

Aktaş, Cihan. "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne", *İslami Araştırmalar*, C.V, S.4, Ekim, 1991.

Aktaş, Cihan. *Hz. Fatıma*, Beyan Yayınları, İstanbul 1992.

Altıntaş, Ramazan. "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın", *Diyanet Araştırmalar*, C.37. S.1, Ocak, Şubat, Mart,2001.

Apaydın, H. Yunus. *Şahit,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 38, İstanbul 2010.

Arabi, İbn. *el-Fütuhatü'l-Mekkiyye*, Tah. Osman Yahya, İbrahim Medkur, Kahire, 1985, III-IV.

Arsel, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, Kaynak Yayınları, Turan Dursun ve Aydınlanma Dizisi, İstanbul, 2014.

Artokça, İzzettin. *Ortadoğu'da Dürzîler*, Stratejik Rapor No: 54.

Ateş, Ali Osman. *İslam'a Göre Cahiliye Ehl-i Kitab Örf Ve Adetleri,* Beyan Yayınları, Ekim 2014.

Ateş, Süleyman. İslam'ın Kadın'a Getirdiği Haklar, *İslami Araştırmalar*, Cilt:10, Sayı:4, 1997.

Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1997, II.

Ay, Zahide. Alamut Sonrası Nizarı İsmailîliği, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Aydın, Ayhan. *Muharrem Naci Orhan Dede'yle Söyleşi "Alevilikte Kadının Yeri"*, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, YAZ '2000/14

Aydın, M. Akif. *Mehir,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Ankara 2003.

Bağlıoğlu, Ahmet. *İnanç Esasları Açısından Dürzilik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004.

Bağlıoğlu, Ahmet. *Ortadoğu Siyasi Tarihinde Dürziler*, Tarih Şubesi Yayınları, Elazığ 2006.

Bahadır, İbrahim. *Alevi ve Sünni Tekkelerinde Kadın Dervişler*, Su Yayınevi, İstanbul 2005.

Bal, Hüseyin. *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, Sentez Yayım Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş., 2015.

Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2005, V.

Berki, Şakir. Roma'da Aile Hukuku, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1957, Cilt 14, Sayı 1-4.

Berktay, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayıncılık, Nisan 2014.

Beyrut 2003.

Birinci, Züleyha. " "Nefs-i vâhide" İfadesinden Hareketle Kadının Yaratılışı Hakkında Bir Değerlendirme", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, Sahîhu'l-Buhârî, İstanbul, 1413/1992.

Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi, Tan Matbaası, İstanbul 1964.

Ceylan, M. Canan. *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Aişe*, Ahsen Yayınları, İstanbul, Ocak 2004.

Çağatay, Neşet. *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

Çağatay, Neşet; Agah Çubukçu, İslam Mezhepleri Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Yayınları, Ankara 1985.

Çetin, Altan. Ortaçağ'da Kadın, "Ortaçağ Avrupası'nda Kadın-Özlem Genç", Lotus Yayınevi, 2011, s.241.

Dağcı, Şamil. *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri –I (Sürekli Evlenme Engelleri)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 41, Sayı 1, 2000.

Dalkıran, Sayın. "Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:21, Erzurum 2003.

Dârimî, İmam Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, "Sünen", (Çev. Abdullah Aydınlı), I-IV, Madven Yayınları, İstanbul 1996.

Demir, Ahmet İshak. *Klasik Dönem Mezhepler Tarihi Kaynaklarının Objektifliği (İmamiyye Şia'sı Örneği)*, STS Yayınları, Rize 2011.

Eisenberg, J. "Havva", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

Endelüsi, İbni Abdürabbih. Akdu-l ferit , Cilt.3, 2013.

Erdem, Suat. *İslam Hukukuna Göre İddet Ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2013, Cilt: XVII, Sayı: 2 Sayfa: 71-95.

Erkocaaslan, Recep. *Hz. Aişe'ni Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslam Tarihindeki Rolü,* Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 2016.

Eröz, Mehmet. *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Eş'ari, Ebu'l-Hasen. *İlk Dönem İslam Mezhepleri (Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l Musallin)*, Kabalcı Yayınevi, Birinci basım, İstanbul 2005.

Eyuboğlu, İsmet Zeki. *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, Der Yayınları, İstanbul 1990.

Fayda, Mustafa. *Hz. Aişe,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul 1989.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *Babilik ve Bahailik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/132, Ankara, 1994.

Fığlalı, Ethem Ruhi. Bahâîlik, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 4, s. 464-468, İstanbul 1991.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *Cemel Vak'ası*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7, İstanbul 1993.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul 1996.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *İmamiyye Şiası*, Selçuk Yayınları, Hicri 15. Asır Külliyatı No:4, 1984.

Gail Marzieh, Abdu'l-Baha, "Selections from the Writings of Abdu'l-Baha", Compiled by the Research Department of the Universal House of Justice , 1978

Gönenç, Fulya İlçin. *Roma Hukukunda Kadın*, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010.

Güler, İlhami. Kur'an'da Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri, *İslami Araştırmalar*, Cilt:10, Sayı:4, 1997.

Güloğlu, Nazife Vildan. *Tasavvufta Kadın*, Nun Yayıncılık, İstanbul 2011.

Gündüz, Ahmet. Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD,(International Journal of Social Science)* Sayı 5, Ekim 2012.

Hakim, Su'ad. çev. Mehmet Tav, "Kadının İbn Arabi'deki İkili Görüntüsü (Tasavvuru) İnsan Olarak Kadın ve Kozmik Prensip Olarak Kadın"*, Kadın ve Tasavvuf*, Nefes Yayınları, 2008.

Harman, Ömer Faruk. *Meryem,* TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 29, Ankara 2004.

Hatipoğlu, Mehmet Said. *İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik Hilafetin Kureyşiliği,* Kitâbiyât, Ankara 2005.

Haytemi, İbn Hacer. *Sevaik-ul Muhrika*, 1. Cilt, Mektebetül Asriyye, Beyrut 2005.

Homeros, *İlyada* (Türkçe'ye Çev. F. Koçak) Arkadaş Yayınları, Ankara, 2011, s. XVIII. 30.

İbn Abdirabbih, El İkdu'l Ferid, 3. Cilt, Darul Kütüb El İlmiyye, Beyrut 1989.

İbn Hazm, Ali b. Ahmed (h.456), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Kutubi'lilmiyye,

İbn Hişâm, Ebû Mıhammed Cemâluddîn 'Abdulmelik, es-Sîretu'n-Nebeviyye, Beyrût, 1420.

İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ, Büyük Kur'an Tefsiri, ll. Cilt, Çev: Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, 2017.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem el-İfrîkî el-Mısrî, *Lisânü'l-Arab*, Cilt 18, Beyrut: Dâru İhyâü't-türâsü'l-Arabî, 1419/1999, c. 3.

İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasen 'İzzuddîn 'Alî, el-Kâmil fi't-Târîh, Beyrût 1407/1987.

Kanat, Fatin. *İran Sinemasinda Kadin: Kadin Temsili Ve Kadin Yönetmenler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Kandemir, Mehmet Yaşar. *Mevzu Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2017

Kapanoğlu, Sedef. Çin' de Kadın İmgesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,* Ankara 2006.

Karaaslan, Derya. *Antik Yunanda Kadın Olmak*, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı 2.

Karaman, Hayrettin. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 2. Cilt, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.

Kavşut, M. Sait. *"Kur'ân'da İnsanın Yaratılış Aşamaları - Te'vîlat Ekseninde Bir Değerlendirme-"* e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: VII, Nisan 2012.

Kaya, Haydar. *Alevi-Bektaşi Erkânı, Evrâd'ı ve Edebiyatı*, Engin Yayınları, İstanbul 1993.

Kılavuz, Ulvi Murat. *İbn Hazm'da Nübüvvet Tasavvuru,* Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24 (2015/1)

Kılıç, Sadık. *Kadın Erkeğin Kaburga Kemiğine İndirgenecek İkincil Bir Fenomen Değildir!... ,* Ekev Akademi Dergisi Yıl: 10 Sayı: 27, Bahar 2006.

Klapisch-Zuber, Christiane. *Kadınların Tarihi "Ortaçağ'ın Sessizliği",* Cilt II, Çev: Ahmet Fethi, Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2005.

Köse, Saffet. *Kur'an ve Sünnete Göre Mut'a Nikâhı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014

Kurtubî, *el-Câmî' liahkâmi'l-Kur'ân*, V, (Ter: M. Beşir Eryarsoy), Buruc Yayınları, 2014.

Kutsal Kitap, (Tevrat, Zebur, İncil) Yeni Çeviri, Kitabı Mukaddes Yayınları, İstanbul 2016.

Küleynî, el-Kâfî (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Beyrut 1401.

Makdisi, Ebu Muhammed Asım. *"İslam Ümmetini Tekfircilik Hastalığından Sakındırma Konusunda Otuz Risale" Harici ve Mürcie Sapıklığını Yok eden Ehl-i Sünnet Yolu*, Çev: Ebu Abdurrahman Azadi, , İstikamet Yayınları, 2012.

Maneck, Susan Stiles. *Táhirih: A Religious Paradigm of Womanhood (Tirih: Dini Bir Kadınlık Paradigması),* Published in the Journal of Bahá'í Studies Vol. 2, number 2 (1989), Association for Bahá'í Studies 1989.

Mâturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te'vîlatu'l-Kur'ân*, (thk. H. İbrahim Kaçar), Mizan Yayınevi, VIII, İstanbul 2006.

Muhsin, Amine Vedud. *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.

Müslim b. Haccâc el-Kuseyrî en-Nîsâbûrî, Sahîhu Müslim, İstanbul, 1413/1992.

Nesâî, Ahmed b. Şuayb, Sünenü'n-Nesâî, İstanbul, 1413/1992.

Noyan, Bedri. *Bektaşîlik Alevilik Nedir? ,* Ant/Can Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1995.,

Onat, Hasan; Sönmez Kutlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, (Mehmet Zeki İşcan), Grafiker Yayınları, Ankara 2013.

Öz, Mustafa, "Ali Evlâdı", *DİA, İstanbul*, 1989, II.

Öz, Mustafa, *Dürzilik*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, İstanbul 1994.

Öz, Mustafa. *Dâî*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1993.

Öz, Mustafa; Mustafa Muhammed Eş-Şek'A, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2001, Cilt: 23, 128-133.

Özşuca, Neyir. *Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları*, Işık Yayınevi, Bursa 1984.

Öztürk, Mustafa. *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013.

Pehlivan, Rauf. *Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*, Gonca Yayınevi, İstanbul 1993.

Razi, Fahreddin. *Mefatihu'l-ğayb* , VII-IX. Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi Yayınevi, Beyrut 1990.

Rumi, Mevlânâ Celaleddin. *Mesnevi-i Manevi*, VI, Tıpkı basım, Ankara 1993.

Sâbûnî, *el-Bidâye fî usûli'd-dîn*, (nşr. Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Savaş, Rıza. *İslam Asrında İlk Kadın*, Siyer Yayınları, 2019.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'leimme Muhammed, Mebsût: 1000 Yılın İslâm Fıkhı Temel Eseri Deliller ve Hükümler, I-XXXI, (Ed. Mustafa Cevat Akşit), (Çev. Heyet), Gümüşev Yayınları, İstanbul 2008.

Sertel, Ergin. *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005.

Sistani , Ayatullah'il Uzma Seyyid Ali Huseyni, *Tevzih'ul Mesail* (Tam İlmihal), İran 1994.

Sistani, Ayetullah El-Uzma Seyyid Ali Huseyni, *"Batıda Yaşayan Müslümanlara Fıkıh"*, http://kitab.nuraz.com/tr/lib/view/373/10 .

Şehristani, Çev. Mustafa Öz, Milel ve Nihal "Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi", Litera Yayıncılık, İstanbul 2011.

Şenel, Funda Karapehlivan. "Tarihsel Ve Toplumsal Süreçte Kadın", *Toplum Ve Hekim,* Cilt 27. Sayı 4. Temmuz - Ağustos 2012.

Şerahsi, Muhammed. Mebsud, (Der: Mustafa Cevat Akşit), Gümüşev Yayıncılık, 2016.

Şerefuddin, Allame. *Kur'an ve Hadisler Işığında Hz. Fatıma (s.a)*, Kevser Yayınları, İstanbul, Eylül 1997.

Şeriati, Ali. *Fatıma Fatımadır*, Fecr Yayınları, Ağustos 2010.

Tabatabai, Allame Muhammed Hüseyin. Tefsir-i el-Mizan, 4/346, (Çev: Vahdettin İnce), Kevser Yayınları, 2011.

Taberî, *Câmiu'l-beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, VI, (ter: Mehmet Keskin), Hikmet Neşriyat, 2009.

Tan, Muzaffer; Editörler: Hasan Onat, Sönmez Kutlu; *İslam Mezhepleri Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013,

Tirmizî, Muhammed b. İsâ, Câmi'u't-Tirmizî, İstanbul, 1413/1992.

Toksarı, Ali. Hz. Peygamber Devrinde Kadın, *Diyanet İlmi Dergi, Ekim- Kasım- Aralık 1993*, Cilt: 29, Sayı: 4.

Topaloğlu, Bekir. *Hz. Âmine*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul 1991.

Tuksal Şefkatli, Hidayet. *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*, Otto, Ankara 2006.

Türk, Hüseyin. *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri,* Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.

Uluçay, Ömer. *Nusayrilik İnanç Esasları- Tenasuh*, Karahan Yayınları, Adana 2003.

Ünal, Asife, *Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, s. 107. (Bkz: Mark Wayne Biggs, *The Case for Lilith*, Samson Books (2010).)

Ünlüsoy , Kamile. Alevî-Bektaşî Geleneğinde Kadına Bakış Denemesi, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları, II/2, Güz 2009.*

Ünsal, Ali. *Dünden Bugüne Haricilik ve Neo - Hariciler,* Işık Yayınları, İzmir, Haziran 2015.

Yakıt, İsmail. *Kur'ân'ı Anlamak*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

Yavuz, Yusuf Şevki. *Ehl-i Sünnet*, TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt: 10, İstanbul 1994.

Yetik, Zübeyir. *"Bahailer",* Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale Yayınları:1.

Yılmaz, Ömer. *Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2012, 13(2), 49-65.

Zehebî, *Siyeru Aʿlâmi'n-Nübelâʾ*, (Nşr. Şuayb el-Arnaût – Hüseyin el-Esed), Beyrut 1405/1985.

Zencani, Şehabeddin. *Tahricü'l-füru' 'ale'l-usül*, (nşr. M. Edib Salih), Beyrut 1402/1982.

Zerkeşi , Bedruddin. *"el-İcabe li İradi Mestedrekethu Aişe Ale's-Sahabe"*, (Çev: Bünyamin Erul), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Ankara 2002.

Elektronik Kaynaklar:

http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.irancha mber.com/history/articles/women_in_ancient_persia.php

https://onedio.com/haber/cin-de-hayatta-kalan-ayaklari-baglanmis-son-kadinlar-hakkinda-her-sey-531740

http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.irancha mber.com/history/articles/women_in_ancient_persia.php (Massoume Price , *Women's lives in ancient Persia*)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : BAŞ Meltem

Uyruğu : T.C

Doğum Tarihi ve Yeri : 04.08.1988 / KARTAL

Telefon : 5322629704

Faks : -

E-mail : dmrhn.mltm@gmail.com

Eğitim

Derece	*Eğitim Birimi*	*Mezuniyet Tarihi*
Yüksek Lisans	Ç.O.M.Ü S.B.E	Devam Ediyor
Lisans	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-İlahiyat Bölümü	28/08/2012
Lise	Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi	16/06/2016

İş Deneyimi

Yıl	*Yer*	*Görev*
09.2019- Şu ana kadar	Prof. Dr. Muhammet Tayyip Okiç Anadolu İmam Hatip Lisesi (İSTANBUL – PENDİK)	Müdür Yardımcısı (Kadrolu)
08.2019–Şu ana kadar	Pendik Uluslararası Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (İSTANBUL – PENDİK)	Müdür Yardımcısı (Görevlendirme)

Yabancı Dil

İngilizce (Orta Düzeyde)

Arapça (Orta Düzeyde)